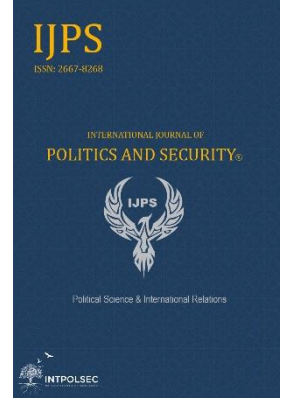

International Journal of Politics and Security (IJPS)

ISSN: 2667-8268

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijps>

Rusya-Ukrayna Savaşına Giden Süreç: “Avrasyacılık” Anlayışı Çerçevesinden Bir İnceleme

Author(s) : Hatice Dönmez

Source : International Journal of Politics and Security (IJPS) / Vol. 5 / No. 1 / May 2023, pp. 114-144

DOI: 10.53451/ijps.1208030

Date of Arrival : 21.11.2022

Date of Acceptance : 23.01.2023

To cite this article:

Dönmez, Hatice. “Rusya-Ukrayna Savaşına Giden Süreç: “Avrasyacılık” Anlayışı Çerçevesinden Bir İnceleme”. *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, Vol. 5, No. 1, 2023, pp. 114-144, DOI: 10.53451/ijps.1208030

All intellectual property rights of this article belong to International Journal of Politics and Security (IJPS). It cannot be republished, reproduced, distributed, sold, or made available to the public for free / paid to use in any way, without any prior written, written communication, copying, or the broadcasting system. Academic citations are outside this rule. The ideas stated in the article belong only to the author(s).

Rusya-Ukrayna Savaşına Giden Süreç: “Avrasyacılık” Anlayışı Çerçevesinden Bir İnceleme

Hatice Dönmez¹

Öz

Rusya'nın günümüz dış politikasını dayandırdığı “Avrasyacılık” düşüncesi, Batı tehdidine karşı Avrasya coğrafyasında “yakın çevre” ülkeleri ile siyasi, sosyal ve ekonomik alanda bir bütünleşmeyi öngörmektedir. Bu bakımdan Rusya için Avrasya'nın merkez ülkesi konumunda bulunan Ukrayna ile ilişkilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaya rağmen iki ülke arasındaki gerilimli ilişki bugün bir savaşa dönüşmüştür. Rusya-Ukrayna savaşını konu edinen bu çalışmada Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik politikaları “Avrasyacılık” anlayışı çerçevesinden incelenmiştir. Bu kapsamda çalışmada iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların temel nedenlerine ve savaşa yol açan bu sorunların tarihsel süreç içerisindeki gelişimine yer verilmiştir.

Betimsel ve tarihsel analiz yönteminin kullanıldığı bu çalışmada Rusya'nın, ABD ve Batı'dan algıladığı tehditlere yönelik yakın çevre doktrinine dayanarak izlediği revizyonist politikalar incelenmekte, özellikle Ukraynaya yönelik izlediği saldırgan politikalarının olası sonuçları dikkate alındığında “Avrasyacılık” anlayışının beklenen sonuçları vermediği ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya-Ukrayna Savaşı, Kırım'ın İlhakı, Avrasyacılık.

The Process Leading to the Russia-Ukraine War: An Analysis from the Framework of “Eurasianism”

Abstract

The idea of "Eurasianism" in Russia's foreign policy requires integration in the political, social, and economic fields with the "near periphery" countries against the Western threat. In this context, although the development of relations with Ukraine is of great importance, it has turned into a war between Russia and Ukraine. So, in this study, Russia's policies towards Ukraine are examined from the perspective of "Eurasianism" by using the descriptive and historical analysis method.

It's understood that the revisionist policies followed by Russia against the threats it perceives from the USA and the West are based on the doctrine of the "near periphery" and it is revealed that the policy of "Eurasianism" does not give the expected results, especially when the possible consequences of its aggressive policies towards Ukraine are taken into account.

Keywords: Russia-Ukraine War, Annexation of Crimea, Eurasianism.

1. Giriş

Rusya'nın dış politikasını dayandırdığı jeopolitik düşüncesi Çarlık döneminden beri yayılcı bir özelliğe sahip olmuştur. Rus kimliğinin ve medeniyetinin üstünlüğüne ve ayrıcalıklı konumuna her daim vurgu yapılan Rus jeopolitik düşüncesi, uluslararası sistemde yaşanan gelişmelerin de etkisiyle “Üçüncü Roma” anlayışından Avrasyacı anlayışa kadar birçok süreçten geçmesine rağmen “koruyucu” ve “yayılcı” karakterini her zaman saklı tutmuştur. Bu bakımdan mevcut toprakları koruma ve daha önce sahip olduğu toprakları da

¹ İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Malatya /Türkiye, haticednmz02@gmail.com , ORCID: 0000-0001-5005-4953

bünyesine katma misyonuyla hareket eden Rusya'nın günümüz dış politikasını şekillendiren Avrasyacılık anlayışı, tüm Avrasya coğrafyasını kapsayacak bir Avrasya İmparatorluğu kurma düşüncesine dayanmaktadır. Rusya'nın "Avrupalı mı? Asyalı mı? Yoksa Avrasya'da kendine özgü bir medeniyet mi?" olduğu konusunda yaşadığı geçmişten gelen bir "aidiyet krizi"² sonrasında ortaya çıkan felsefi düşüncelerin bir ürünü olan bu düşünce doğrultusunda gerek jeopolitik konumu itibarıyla gerekse de tarihsel bağları dolayısıyla Ukrayna, Avrasyacı politikanın merkez ülkesi konumundadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan jeopolitik ve jeoekonomik boşluktan yararlanan ABD'nin uluslararası sistemde tek hakim güç olma çabası Rusya tarafından özellikle Avrasya coğrafyası için büyük bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu nedenle Avrasyacı düşünceye göre Avrasya'nın siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bütünleşmeyi sağlaması, yani "Avrasya Birliği"ni gerçekleştirilmesi gerekmektedir³. Ancak kendini Sovyetler Birliği'nin doğal varisi olarak gören ve Avrasyacı politikanın uygulanması sorumluluğunu üstlenen Rusya ile Avrasyacı politikanın merkez ülkesi konumunda bulunan Ukrayna arasındaki ilişkiler, bağımsızlık sonrasında Ukrayna'nın Batı yönelimli dış politikası nedeniyle olumsuz bir seyir izlemiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Ukrayna'nın da diğer Sovyet Cumhuriyetleri gibi bağımsızlığını kazanmasıyla bozulmaya başlayan iki ülke arasındaki gerilimli ilişkiler, Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesiyle tırmanışa geçmiştir. Jeopolitik konumu dolayısıyla hem Batı hem de Rusya açısından kritik bir öneme sahip olan Ukrayna'nın bağımsızlığı AB ülkeleri ve ABD tarafından desteklenirken, Rusya ise bu bağımsızlığı kabullenememiştir. Bu bakımdan Ukrayna ile olan ilişkilerinde sık sık sert güç unsurlarına başvuran Rusya'nın bu saldırgan tutumu Avrasyacı düşüncenin entegrasyon oluşturma hedefine ulaşmayı güçleştirmektedir.

Rusya ile Ukrayna arasındaki gerilimli ilişki Ukrayna'nın siyasi, sosyal ve kültürel alanlarında da çatışmaları doğurmaktadır. Bu bakımdan bağımsızlık sonrasında Ukrayna'da yaşanan çatışmaların temel kaynağının Ukrayna'nın coğrafi yapısı olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim ülkenin ortasından geçen Dinyeper Nehri Ukrayna'yı doğu ve batı şeklinde ikiye bölmüş, bu bölünmüşlük ülkenin etnik, dini ve siyasi alanlarında da etkisini göstermiştir. Rusya'ya yakın olan doğu kesimi Rusya'nın etkisinde, Batı'ya yakın olan batı kesimi ise Batılı ülkelerin etkisinde kalırken, bu durum iki ezeli rakip olan Batı ve Rusya'yı karşı karşıya getirmiştir. Bunun sonucunda Ukrayna bu iki rakibin yeni hesaplaşma alanı

² Gazigil, O. "Rusya'da Avrasyacılık Düşüncesi ve Yeni Alternatif Arayışları", Avrasya Etüdüleri, Sayı: 27-28, (2005):133-134..

³ Sönmez, S. "Sovyet Sonrası Dönemde Rus Siyasi Düşüncesinde Ortaya Çıkan Akımlar Ve Bunların Rus Dış Politikasına Etkileri", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, Cilt: 47, Sayı: 540, s(2010): 51-65, s. 57.

olmuştur. Doğu-batı olarak beliren bu bölünmüşlüğe, Ukrayna'nın hem Batı ülkeleri ile olan ilişkileri hem de Rusya için oldukça büyük önem arz eden jeopolitik konumu da eklenince ülkede çatışma ve gerilimler kaçınılmaz olmuştur.

Ukrayna'nın iç siyasetindeki yapısal özelliklerin yol açtığı başarısızlıklar da çatışma ve gerilimlerin ortaya çıkmasında etkili olan iç faktörlerdendir. Coğrafi yapısı sonucu doğu ve batı şeklinde ayrılan Ukrayna halkı arasında ortak bir kimlik ve ortak bir tarih veya kader birliği oluşmamıştır. Bunun sonucunda bir ulus kimliği oluşmayan ülkenin ulus devlet inşa süreci de başarılı olamamıştır. Ukrayna'nın ulusal kimliğinin gelişmemiş olması, ulus inşa sürecinin tamamlanmamış olması ve devletin yeni patrimonial özellikler taşıması, bağımsızlığını kazandıktan sonra 20 yıldan fazla bir süre boyunca meşruiyet, otorite ve kamusal hizmet sağlama konularında başarılı olamamasına ve bu konularda zayıf kalmasına yol açmıştır. Bu zafiyet krizlerin kısa bir süre içerisinde çatışmalara dönüşmesi ve bu çatışmaların bölgeselleşmesi sonucunu doğurmuştur⁴. Bu durum Turuncu Devrim, Euromeydan ve Kırım krizinde kendini göstermiştir. Bölgesel düzeyde başlayan bu krizler zamanla uluslararası bir sorun haline gelmiş ve bugün tüm dünyayı etkileyen, önemli siyasi askeri, ekonomik ve sosyal boyutları olan bir savaşa dönüşmüştür. Bu süreç boyunca Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik uygulamış olduğu bu saldırgan politikası, gerçekleştirmeyi hedeflediği Avrasyacı politikanın başarıya ulaşip ulaşmayacağı konusunda soru işaretleri oluşmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan savaşın “Avrasyacılık” anlayışı çerçevesinden ele alındığı bu çalışmada, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik uygulamış olduğu söz konusu saldırgan politikanın Avrasyacı düşüncenin temel hedefi olan “Avrasya Birliği”ni sağlamada nasıl bir etkisi olacağı tartışılmaktadır. Bu doğrultuda konunun anlaşılmasına yardımcı olması açısından çalışmada öncelikle iki ülke arasında yaşanan ve savaşa neden olan anlaşmazlıkların temel nedenleri ve temel anlaşmazlık konuları ortaya konmuştur. Daha sonra Rusya-Ukrayna Savaşı'na giden sürecin anlaşılması amacıyla ülkede yaşanan Turuncu Devrim, Euromeydanı ve Kırım'ın ilhakı gibi olaylardan bahsedilmiştir. Son olarak Rusya-Ukrayna Savaşı Günümüz Rus jeopolitik düşüncesini oluşturan Avrasyacılık anlayışı bağlamında değerlendirilmiştir.

⁴ Bingöl, O. “Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülleri”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 41, (2014): 15-38, s. 35.

2. Rusya-Ukrayna Savaşının Tarihsel Arka Planı

İmparatorluk döneminde Ruslar, Beyaz Ruslar, Ukraynalılar, Tatarlar, Çuvaşlar ve Çeçenler gibi farklı etnik kimlikleri ve Katolik, Ortodoks, Protestan, Müslüman ve Yahudi gibi farklı inanç gruplarını bir arada tutmayı başarabilen Rus İmparatorluğu⁵, 19. yüzyılın sonlarında dünyayı etkileyen milliyetçilik akımları, ekonomik kırılmalar ve daha pek çok faktörün etkisi sonucu yaşanan Bolşevik Devrimiyle yıkılmıştır. Böylece değişikliğe uğrayan monarşik yapı, içinde barındırdığı bu farklılıkları bir potada eritmeye çalışmış⁶ ve Rus milliyetçiliği önem kazanmıştır.

Rus milliyetçiliğinin oluşumunda Kiev Knezliği aracılığıyla oldukça önemli bir rol oynadığı için Ukrayna topraklarının denetimi, Rus kimliğinin korunması başta olmak üzere tarihsel gerçeklikler açısından da Rusya için öncelikli bir hedef olmuştur⁷. Bu dönemde “Büyük Rus Ulusu” projesini gerçekleştirmeye çalışan Rus siyasi seçkinleri, tek bir güçlü Rus ağacının dalları olarak gördükleri Slav ırkına mensup Beyaz Ruslar ve Ukraynalıları tek bir çatı altında toplamayı amaçlamışlardır. Buna karşılık Ukraynalılar ise tarihsel ve kültürel olarak Ruslardan tamamen bağımsız bir Ukrayna devleti kurma çabasındaydılar. Bolşevik Devrimiyle birlikte daha fazla artan bu çabaların sonucunda 1917 yılında kurulan ve milli bilincin uyanmasında etkili olan Ukrayna Halk Cumhuriyeti (UHC), 1920 yılında SSCB işgaline kadar varlığını korumuştur⁸. Bu dönemde 52 milyon nüfusuyla Rusya Federasyonu’nun ardından Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin ikinci büyük cumhuriyeti olan⁹ ve Rusya Federasyonu ve Kazakistan ile beraber Sovyet nükleer sanayinin bulunduğu cumhuriyetlerden biri olan Ukrayna bu özellikleri ile Birlik için önemli bir ülke olmuştur¹⁰.

SSCB’nin 1991 yılında dağılmasının ardından kendini hem Rus İmparatorluğu’nun hem de SSCB’nin varisi olarak gören Rusya, Ukrayna’nın bağımsız bir devlet gibi davranmasına izin vermemiştir.¹¹ Bu nedenle ülkede siyasi ve ekonomik anlamda istikrar bir türlü

⁵Dugin, A. Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, çev. Vügar İmanov, (İstanbul: Küre Yayınları, 2014), 88-93.

⁶Al, A. Özdi, B. “Karadeniz’in Uluslararası Politik Ekonomisi: Rusya ve Ukrayna İlişkilerinin Yeniden Analizi”, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, (2017): 151-167, s. 155.

⁷Tüysüzoğlu, G. “Ukrayna’da Turuncu Devrim’in Sonu”, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, (2011): 62-79, s. 63.

⁸Torbakov, Igor. “Rusya’dan Ayrı Ya da Rusya’nın Bir Parçası: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı”, Avrasya Dosyası, (2001): 297-314, s. 299.

⁹Armaoğlu, Fahir. 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, Cilt 1-2, 11.bs. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2012, s. 470.

¹⁰Sönmez, A. Sait vd. “Kırım sorunu bağlamında Rusya-Ukrayna ilişkilerinin Analizi”, International Journal of Social Sciences and Education Research, Volume: 1(3), (2015): 656-670, s. 659.

¹¹Torbakov, Igor. “Rusya’dan Ayrı Ya da Rusya’nın Bir Parçası”, s. 298.

sağlanamamıştır¹². Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmasıyla başlayan¹³ ve 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakıyla birlikte alevlenen Rusya-Ukrayna anlaşmazlığı bu gün tüm dünyayı olumsuz etkileyen bir savaşa dönüşmüştür. Bu bağlamda Rusya ve Ukrayna arasında ortaya çıkan savaşın en önemli nedenini jeopolitik nedenler ve Ukrayna'nın etnik ve dinsel anlamda bölünmüş bir görünüme sahip olan sosyo-politik yapısının oluşturduğunu söylemek mümkündür¹⁴.

2.1. Jeopolitik Nedenler

Avrupa'nın en geniş ülkesi olan Ukrayna'nın Batısında Polonya, Slovakya, Macaristan, Romanya ve Moldova, kuzeyinde Beyaz Rusya, kuzeydoğu ve doğusunda Rusya Federasyonu, güneyinde ise Karadeniz yer almaktadır.¹⁵ Coğrafi konumu itibariyle doğu-batı istikametinde Asya ve Avrupa kara bağlantısının; kuzey-güney istikametinde ise Baltık ve Karadeniz su yolları bağlantısının kesişim alanında yer alan ülke bu konumu ile hem Rusya hem de bölge ülkeleri açısından büyük bir öneme sahiptir.¹⁶ Ukrayna neredeyse Avrasya ile özdeşleşecek kadar büyük bir coğrafyaya sahip olmasıyla birlikte¹⁷ bir step ülkesi görünümünde bulunan Rusya için güneye açılan bir sınır kapısı konumunda olması onu Rusya için vazgeçilmez kılmaktadır.¹⁸

Coğrafi konumunun yanı sıra, Mackinder'in "Kara Hakimiyet Teorisinde "Heartland" olarak tanımladığı ve Batı ile Rusya arasındaki rekabet sahalarından biri olan Avrasya'nın bir parçası olan Doğu Avrupa'da bulunması, ülkeyi jeopolitik açıdan önemli kılan diğer unsurlardır. Bu bakımdan Ukrayna, AB/NATO ile Rusya arasında tampon bir ülke konumundadır¹⁹.

Güneyi dışında Karadeniz'in neredeyse tamamını kontrolü altına almış olan SSCB'nin dağılması ve bağımsız Cumhuriyetlerin ortaya çıkışı ile bu gün gelinen noktada Rusya'nın Karadeniz üzerindeki denetiminin sadece Kafkas halklarının yaşadığı kuzeydoğu kıyılarıyla sınırlı kaldığı görülmektedir.

¹²CIA. The World Factbook, "Ukraine", <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/#geography>, (11. 01. 2023).

¹³Sandıklı vd. Karadeniz'deki Gelişmeler ve Türkiye, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No: 62, (İstanbul: BİLGESAM Yayınları), 2014, s. 1.

¹⁴Kurt, S. "Güvenlikleştirme Kuramı Açısından Rusya Federasyonu-Ukrayna Çatışmasını Anlamak", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 75, No.1, (2020): 1 – 30, s. 3.

¹⁵Derman G.S. Ongarova Y. "Ukrayna'da Siyasi Kriz", Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 42, (2014): 11-23, s. 13.

¹⁶Davutoğlu, A. Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu, 50. Baskı, (İstanbul: Küre Yayınları), 2001, s. 176.

¹⁷Dugin, A. Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, s. 3.

¹⁸Dugin, A. Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, s. 176.

¹⁹Sönmez, A.S. vd. "Kırım sorunu bağlamında Rusya-Ukrayna ilişkilerinin Analizi", s. 657.

Harita 1. Ukrayna Siyasi Haritası²⁰

Ancak sık sık etnik ve dinsel temelli çatışmaların yaşandığı Kuzey Kafkasya bölgesi olarak adlandırılan bu bölgede zaman zaman Rusya'ya karşı verilen mücadeleler, Rusya'nın her istediğinde bu bölge üzerinden Karadeniz'e açılabilmesini engellemektedir. Ayrıca bölgenin dağlık yapısı ve doğal limanlardan yoksun olması gibi nedenlerle Rusya, Karadeniz'de bulundurmak istediği askeri ve ticari gemileri Ukrayna'ya konumlandırmayı uygun görmüştür. Hem çok sayıda Rus kökenlilerin yaşaması²¹ hem de Rusya'nın Karadeniz donanmasının Kırım'da bulunması, Ukrayna'yı Rusya için cazip hale getiren faktörler olmuştur. Dolayısıyla hem coğrafi konum olarak daha güneyde bulunması hem de jeo-stratejik açıdan Karadeniz'e açılan bir kapı olması Ukrayna'yı sadece Rusya için değil, bölgedeki diğer güçler için de çekici hale getirmektedir²². Ayrıca Ukrayna, jeopolitik konumu itibarıyla Rusya'nın tarihsel hedefi olan sıcak denizlere açılan bir kapı olması nedeniyle de Rusya için denetim altında tutulması gereken bir ülkedir²³.

Ukrayna'nın jeopolitik konumunun Rusya açısından önem arz eden bir başka özelliği de Rusya için Balkanlar ve Doğu Avrupa'ya açılan bir kapı olmasıdır. Nitekim Soğuk Savaş döneminde Balkanlar ve Doğu Avrupa'daki müttefiklerle bağlantı ve bu ülkelerin denetimi Ukrayna üzerinden gerçekleştirilirken, Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya'nın giderek artan yayılcı politikalarının gerçekleştirilmesi açısından da Ukrayna coğrafi konumu dolayısıyla

²⁰https://tasam.org/tr-TR/Icerik/5230/yeni_bir_soguk_savas_icin_ukrayna_mi_kullanildi, (12/01/2021)

²¹ Tüysüzöğlü, G. "Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu", s. 64.

²² Al, A. Özgül, B. "Karadeniz'in Uluslararası Politik Ekonomisi", s. 158.

²³ Özdal, H. "AB ve Rusya Arasında Ukrayna: Hayaller ve Gerçekler", USAK Analiz, No: 26, (2013): 1-16. s.23.

Rusya için daha da önemli hale gelmiştir.²⁴ Sovyet Dönemi'nin en önemli dört askeri üssünden biri olan Sivastopol limanına sahip olan ve Belarus ve Kazakistan'la beraber Sovyet nükleer silahlarının konuşlandırıldığı bir ülke olarak askeri açıdan da oldukça önemli bir yere sahip olan²⁵ Ukrayna'nın jeopolitik önemine binaen Brzezinski²⁶, Ukrayna'nın Avrasya satranç tahtasında yeni ve önemli bir alan olduğunu ifade ederek, bu ülkenin bağımsız olması durumunda Rusya'nın "Avrasya İmparatorluğu" kurma hayalinin imkansız olacağını dile getirmektedir. Bununla birlikte Brzezinski Rusya'nın, 44 milyon nüfusa ve zengin doğal kaynaklara sahip olan ve Karadeniz'e açılan bir kapı olan Ukrayna'yı hakimiyeti altına alması durumunda ise Avrupa ve Asya üzerinde güçlü ve yayılcı devlet olması için gerekli olan tüm koşulların kendiliğinden sağlanmış olacağını belirtmekte ve bu bağlamda Ukrayna'nın jeopolitik bir eksen olduğunu dile getirmektedir. Ancak bu jeopolitik konumu dolayısıyla Ukrayna bağımsızlıktan sonra birçok sorunla karşılaşmıştır. Ukrayna'nın jeopolitik önemi nedeniyle bir çatışma alanı haline gelmesi Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. İki savaşta da doğu cephesindeki savaşların önemli bir bölümü Ukrayna toprakları üzerinden gerçekleşmiştir. Dolayısıyla tampon bölge durumunda olması o dönemlerde Ukrayna'ya ağır bedeller ödetmiştir²⁷. Jeopolitik nedenler, bağımsızlığını elde ettikten sonra da Ukrayna için sorunların devam etmesine yol açmıştır. Bağımsızlığını kazanan diğer Cumhuriyetler gibi Ukrayna da hızlı bir siyasi ve ekonomik dönüşüm sürecine girmiş ancak Sovyetler sistemi içindeki bu ayrıcalıklı konumu nedeniyle bu dönüşüm süreci diğer bir deyişle bağımsızlığa alışma dönemi oldukça sorunlu geçmiştir. Öyle ki Ukrayna'nın, bağımsızlığını ilanından beş yıl sonra bile bir anayasaya sahip olamadığı görülmektedir. Bununla birlikte gelişmiş sanayi alt yapısı ve mevcut maden kaynaklarına rağmen petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarına olan ihtiyacı ve bu ihtiyacı da çoğunlukla Rusya'dan karşılıyor olması sorunlu bir dış politikayı beraberinde getirmiştir²⁸.

Yüzyıllar boyunca Rus egemenliğinde yaşamış olan Ukrayna'nın bir anda bağımsızlığını kazanması elbette ki bu ülkenin hem toplumu hem de coğrafyası üzerinde tarihsel emelleri olan Rusya tarafından kolay kabullenilecek bir durum olmayacaktı²⁹. Çünkü Ukrayna'nın bağımsızlığı, bir çatışmaya yol açacak kadar Rus jeopolitiği açısından tehlike arz

²⁴ Sönmez, A.S. vd. "Kırım sorunu bağlamında Rusya-Ukrayna ilişkilerinin Analizi", s. 657.

²⁵ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 18, (2007): 115-132, s. 118.

²⁶ Brzezinski, Z. Büyük Satranç Tahtası, çev. Yelda Türedi, İstanbul: İnkılap Kitabevi, (2005), s. 57-58.

²⁷ Bingöl, O. "Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülerini", s. 24..

²⁸ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 118-119.

²⁹ Sönmez, A.S. vd. "Kırım sorunu bağlamında Rusya-Ukrayna ilişkilerinin Analizi", s. 663.

etmekteydi³⁰. Rusya'nın çıkarları açısından oldukça önemli bir yere sahip olan Ukrayna'nın elden çıkması Rusya için en büyük kayıp olmuştur³¹. Ukrayna'yı Rusya'nın bir parçası olarak gören Moskova, Ukrayna'nın bağımsızlığını, Kırım yarımadası ve Sivastopol şehri üzerindeki hakimiyetini kabullenememiştir. Bağımsızlık sonrası Ukrayna, hem coğrafi konumu, hem Kırım üzerindeki hakimiyeti, hem de nükleer cephanelik ve sanayi alt yapısı gibi nedenlerle Rusya'nın ulusal güvenliği açısından önemli bir ülke olmuştur. Dolayısıyla Ukrayna'nın dış politika tercihleri Rusya için önem arz etmiş, bu bağlamda Ukrayna'nın Turuncu Devrim sonrası AB ve NATO'ya üyelik hedefi Rusya'yı endişelendirmiştir.³²

2.2. Etnik ve Dinsel Bölünmüşlük

Genel olarak Doğu ve Batı şeklinde iki bölge üzerinden incelenen Ukrayna'nın bu iki bölgesel ayrımı idari anlamda bir ayrım olmayıp fiili bir ayrıma dayanmaktadır³³. Bu bağlamda ülkenin ortasından geçen Dinyeper nehri ülkeyi coğrafi olarak doğu ve batı şeklinde ayırırken, tarihsel süreç boyunca ülkenin doğusu Rus hakimiyeti altında, batısı ise Polonya-Litvanya Krallığı, İsveç Krallığı, Avusturya-Macaristan Krallığı ve Alman İmparatorluğu gibi batılı milletlerin hakimiyeti altında yaşamışlardır. Bu bölünmüşlük siyasi alanda da kendini göstermiş, doğu kesiminde yaşayan halk Rus yönetimini isterken batı kesiminde yaşayan halk ise Batı idaresi altında yönetilmeyi istemişlerdir³⁴. Dolayısıyla bu ayrımın ülkenin tarihsel gelişiminin bir sonucu olduğu söylenebilir³⁵. Bununla birlikte Ukrayna'nın doğu bölgesinde başlayan sanayileşmenin etkisiyle 19. yüzyılda ülkeye yönelik gerçekleşen Rus akını ve Stalin yönetiminin, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Almanlarla işbirliği yaptıkları bahanesiyle Kırım'da bulunan Türklerin tamamını Sibiryaya ve Orta Asya'ya sürüp onların yerine Slavları yerleştirmesi³⁶, bahsedilen ayrımı güçlendiren gelişmeler olmuştur. Bu ayrımı güçlendiren bir başka etken ise Ukraynalıların yüzyıllar boyu farklı siyasal ve toplumsal dinamiklerin etkili olduğu yapılar içerisinde yaşadıklarından dolayı ortak bir tarihsel deneyim sürecine tabi olamamaları olmuştur. Nitekim Ruslarla ortak yaşamaya alışmış olan Doğu Ukraynalılar Ruslarla ortak bir tarihsel deneyime sahip olurken; Rönesans, Reform ve Karşı-Reform gibi Orta Avrupa tarihinin en önemli süreçlerini yaşamış olan Batı Ukraynalılar ise 1917 Bolşevik Devrimi, 1932-1933 kıtlığı ve 1938 siyasal temizlik hareketi gibi Rus tarihinin en önemli

³⁰ Dugin, A. Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, s. 175-176.

³¹ Davutoğlu, A. Stratejik Derinlik, s. 176.

³² Sandıklı, A. vd. Karadeniz'deki Gelişmeler ve Türkiye, s. 1.

³³ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 116.

³⁴ Kurt, S. "Güvenlikleştirme Kuramı Açısından Rusya Federasyonu-Ukrayna Çatışmasını Anlamak", s. 14.

³⁵ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 116.

³⁶ Sandıklı, A. vd. Karadeniz'deki Gelişmeler ve Türkiye, s. 37.

olaylarına tanıklık etmemişlerdir. Bunun sonucunda her iki milleti birbirine bağlayan ve bir ulusun en önemli niteliği olan “ortak tarih” olgusu oluşmamıştır³⁷. Nihayetinde Ukrayna'nın söz konusu coğrafi bölünmüşlüğü bu gün yaşanan çatışmaların ana kaynağını oluşturmuştur. Bunun en belirgin örneği ise Ukrayna'nın doğusunda ve Kırım'da yaşanan ve yaşanmaya devam eden etnik temelli çatışmalarda görülmektedir³⁸.

Neredeyse tamamı Slav kökenlilerden oluşan Ukrayna, hem dilsel hem de kültürel anlamda Ruslarla yakınlık göstermekte hatta Ukraynalılar “küçük Ruslar” olarak da anılmaktadırlar³⁹. Bununla birlikte yaklaşık 44 milyon nüfusa sahip Ukrayna, etnik açıdan farklı unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Etnik farklılıkların nüfusa dağılımı incelendiğinde, nüfusun % 77.8'ini Ukraynalıların, % 17.3'ünü Rusların, % 0.6'sını Belarosluların, % 0.5'ini Moldovalıların, % 0.5'ini Kırım Tatarlarının, % 0.4'ünü Bulgarların, % 0.3'ünü Macarların, % 0.3'ünü Rumenlerin, % 0.3'ünü Polonyalıların, % 0.2'sini Yahudilerin ve % 1.8'ini de diğer etnik grupların oluşturduğu görülmektedir⁴⁰. Veriler ülkedeki bölünmüşlüğün derinliğini ortaya koymakla birlikte en büyük azınlık grubunu Rusların oluşturduğunu da göstermektedir.

Ülkenin doğu-batı bölünmüşlüğünü ortaya çıkaran en önemli etken, uygulanan göç ve iskan politikaları sonucu ortaya çıkan bu heterojen nüfus yapısı olmuştur⁴¹. Asırlarca batı bölgesinin Avusturya ve Polonya'nın, doğu bölgesinin ise Rusya'nın işgali altında bulunan Ukrayna'nın etnik yapısında oluşan bu heterojen görünümde, iki ülkenin iskan ve kültür politikaları önemli rol oynamıştır⁴². Bunlara ek olarak Rus dilini ulus devlet ve devletlerin kimlik inşalarında bir araç olarak gören SSCB'nin Rus dilini, hakimiyeti altında bulunan diğer uluslara zorunlu kılması da⁴³ Ukraynalılar ile Ruslar arasındaki ayrımı güçlendiren bir başka gelişme olmuştur. Nitekim SSCB'nin uygulamış olduğu bu göç ve Ruslaştırma politikası, ülkede asimile olma ve kimliğini kaybetme korkusunun yayılmasına yol açarken, bağımsızlık sonrası Ukrayna'nın Ukraynalılaşmaya yönelik politikalarını uygulamaya koymalarına neden olmuştur⁴⁴. Neticede hem Rusya'nın hem de Kiev yönetiminin kendilerine yakın gördükleri kesime kimlik duygusu aşılama yönelik tutum ve politikaları taraflar arasındaki

³⁷ Bilener, T. “Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar”, s. 117.

³⁸ Kurt, S. “Güvenikleştirme Kuramı Açısından Rusya Federasyonu-Ukrayna Çatışmasını Anlamak”, s. 14-15.

³⁹ Bingöl, O. “Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülerini”, s. 18.

⁴⁰ CIA. The World Factbook, “Ukraine”, 2021, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/>, (06/01/2021).

⁴¹ Sönmez, A. Sait vd. “Kırım sorunu bağlamında Rusya-Ukrayna ilişkilerinin Analizi”, s. 659.

⁴² Yıldırım, Y. “Rus Dış Politikasında Ukrayna Faktörü”, (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2010), s. 70.

⁴³ Öztürk, S. “Çarlıkta Ruslaştırma Siyaseti Ve Sovyet Sonrası Dönemde Ruslaştırmadan Geriye Dönüş Politikaları”, AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt : 7, Sayı: 16, (2019): 1097 – 1110, s. 1105.

⁴⁴ Kurt, S. “Güvenikleştirme Kuramı Açısından Rusya Federasyonu-Ukrayna Çatışmasını Anlamak”, s. 14-15.

ayrımı daha da derinleştirmiş ve söz konusu farklı kimliklerin birbirlerine karşı tehdit algılarını güçlendirmiştir. Bunun sonucunda bu halkların toprak bütünlüğü içinde bir arada yaşamaları imkansız hale gelmiştir⁴⁵.

Bununla birlikte ülkenin dinsel ve mezhepsel yapısındaki çeşitlilik de ülkenin bölünmüşlüğüne daha fazla derinleştirmektedir. Bu kapsamda ülkede Ortodoksluk, Katoliklik, Protestanlık, Müslümanlık ve Yahudilik gibi çeşitli din ve mezhepler bulunmakta olup, Ukrayna'nın nüfusunun ezici bir çoğunluğu kendilerini Hıristiyan olarak tanımlarken; üçte ikilik gibi büyük bir çoğunluk ise kendilerini Ortodoks olarak tanımlamaktadır⁴⁶. Bu bağlamda Ukrayna'nın batı kesimi Litvanya Knezliğinin etkisi sonucu Katoliklerden oluşurken, doğu kesimi ise Moskova Knezliğinin etkisi sonucu Ortodokslardan oluşmuştur⁴⁷. Bu da ülkenin doğu-batı şeklinde bölünmüş olan coğrafi yapısının etnik ve siyasi alanlarda olduğu gibi dini ve mezhepsel alanlarda da etkili olduğunu göstermektedir.

3. Rusya Ukrayna İlişkilerinde Anlaşmazlığa Neden Olan Konular

Daha önce de ifade edildiği gibi Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkiler özellikle SSCB'nin dağılması ve Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanması ile bozulmuştur. İki ülke arasında anlaşmazlığa neden olan birçok sorun bulunmakla birlikte bu sorunların en önemlilerinden ilki, Sovyet döneminden kalan ve Ukrayna'da bulunan nükleer silahların Rusya'ya devredilmesi olmuştur. İki ülke ilişkilerinde anlaşmazlığa yol açan bir diğer sorun da Karadeniz donanmasının geleceği ve Kırım'ın statüsü konusu olmuştur. Ukrayna'nın Batı ile yakın ilişkiler kurmaya yönelik girişimleri de iki ülke arasında anlaşmazlık yaratan bir başka konudur. AB ve ABD ile işbirliği anlaşmaları imzalayan Ukrayna, yeni dünya düzeninde tercihini Batıdan yana yaptığını göstermiştir. Bu durumdan rahatsız olan Rusya, bir takım siyasi, ekonomik ve askeri araçlar kullanarak Ukrayna'yı cezalandırmıştır. Bu araçlardan biri ve en önemlisi de enerji olmuştur. Nitekim petrol ve doğal gaz açısından yeterli kaynaklara sahip olmayan Ukrayna enerji ihtiyacının büyük bir bölümünü Rusya'dan tedarik etmektedir. Öyle ki Rusya'nın enerjiyi kesmesi durumunda ülke sanayisi üretim yapamaz hale gelmektedir. Doğal olarak Rusya da elindeki enerji kartını kullanmaktan geri durmamış ve bunun sonucunda enerji de iki ülke arasında anlaşmazlık konularından bir tanesi olmuştur. Çalışmanın bu kısmında iki ülke arasında sorun teşkil eden bu konular ele alınmıştır.

⁴⁵ Kurt, S. "Güvenleştirme Kuramı Açısından Rusya Federasyonu-Ukrayna Çatışmasını Anlamak", s. 16-17.

⁴⁶ CIA. The World Factbook, "Ukrayna", 2021.

⁴⁷ Yıldırım, Y. "Rus Dış Politikasında Ukrayna Faktörü", s. 71.

3.1. Nükleer Silahların Rusya Federasyonu'na Devri

Bağımsızlık sonrası Rusya ve Ukrayna arasında sorun teşkil eden anlaşmazlık konularından bir tanesi, SSCB döneminde sahip olunan nükleer silahların statüsü olmuştur. SSCB'nin nükleer silah konuşlandırdığı dört ülkeden bir tanesi de Ukrayna'dır (diğerleri, Rusya, Belarus ve Kazakistan). (Harita 2.)

Harita 2. SSCB Döneminde Ukrayna'da Bulunan Nükleer Silahlar ve Tesisler⁴⁸

Rusya, kendisinin SSCB'nin devamı olduğunu iddia etmek suretiyle bölge ülkelerinde bulunan nükleer silahların kendisine verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Silahların Rusya'ya teslim edilmesi Batı tarafından da desteklenmiştir. Nükleer silahlara egemenliğinin ve güvenliğinin güvencesi olarak bakan Ukrayna ise her ne kadar 1986 tarihli Çernobil faciasından sonra nükleer silahlara sıcak bakmasa da Rusya'ya karşı bağımsızlığını sağlamlaştırmak ve

⁴⁸ <http://files.abovetopsecret.com/files/img/do53305dd3.jpg>, (14/01/2021).

uluslararası alanda önemli bir aktör olduğunu Batıya göstermek amacıyla Rusya'dan kendi yararına bazı tavizler koparabilmek için silahların sevkiyatını oldukça ağırdan almıştır⁴⁹.

Bu doğrultuda nükleer silahlarda bulunan uranyumu elektrik üretiminde kullanmak isteyen Ukrayna, Rusya'nın uranyumu Batıya satması karşılığında nükleer silah sevkiyatını durdururken, Batıya satılan uranyuma karşılık da tazminat talep etmiştir⁵⁰. Ancak Ukrayna, ABD'nin girişimleri sonucu 1994'de Nükleer Silahların Sınırlandırılması Anlaşması'nı (NPT) imzalayınca 1996 yılında silahların Rusya'ya sevkiyatını tamamlamıştır⁵¹. Bu kapsamda 1994 yılında imzalanan ortak bildiriye uranyum konusundaki tazminat talebi ele alınmış ve Rusya hem tazminatın bir kısmını ödemeyi hem de Ukrayna'daki nükleer santrallere ücretsiz yakıt vermeyi kabul etmiştir⁵². Dolayısıyla Rusya ve ABD ile eşit bir taraf olarak bildiriye imzalaması Ukrayna'nın, ABD tarafından dikkate alınması gereken bir aktör olduğunu ve Rusya'dan bağımsız bir dış politika izleyebileceğini gösterdiği gibi uluslararası hukuka saygılı olması ve uzlaşmacı tutumuyla da uluslararası alandaki saygınlığını artırmış, AB ve NATO ile de ilişki sürecini başlatmıştır.⁵³

3.2. Karadeniz Filosu'nun Geleceği ve Kırım'ın Statüsü

Sovyetlerden kalan askeri mirasın tasfiyesi veya paylaşılması sürecinde ortaya çıkan bir başka sorun da Sivastopol'de bulunan Karadeniz Filosu'nun paylaşımı ve bunun sonucunda ortaya çıkan Kırım yarımadasının aidiyeti olmuştur⁵⁴. Karadeniz Filosu'nun paylaşımı sorunu gündeme geldiğinde Kırım'da da bağımsızlık talepleri yükselişe geçmiş ve Rusya Kırım üzerinde hak iddiasında bulunmuştur. Aslında Karadeniz donanmasının paylaşımı sorunu bir güvenlik sorunu olmaktan ziyade siyasi bir niteliğe sahiptir. Zira bu sorunun temelinde, Kırım'ın aidiyeti tartışması yatmaktadır⁵⁵.

1954 yılında Pereyaslav Anlaşması'nın 300. yılı dolayısıyla Rusya tarafından Ukrayna'ya hediye edilen Kırım, 1944 yılında demografik olarak Rusya'nın müdahalesine maruz kalmıştır. Bu dönemde, Nazilerle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle yarımadadan sürgün

⁴⁹ Özdal, H. "Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014)", (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2015), s. 104., Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 120-121.

⁵⁰ Büyükkakıncı, E. "Bağımsızlık Sürecinde Ukrayna-Rusya İlişkileri", içinde Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna, Erhan Büyükkakıncı tarafından derlendi, 1. bs. 401-436, (Ankara: Phoenix Yayınları), 2004, s. 410.

⁵¹ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 120-121.

⁵² Büyükkakıncı, E. "Bağımsızlık Sürecinde Ukrayna-Rusya İlişkileri", s. 413.

⁵³ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 121-122.

⁵⁴ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 122.

⁵⁵ Özdal, H. "Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014)", s. 106-107.

edilen Kırım Tatarlarının yerine Ruslar yerleştirilmiştir. Böylece yarımada'daki Rus nüfusun oranı yüzde 70'lere ulaşmıştır⁵⁶.

Karadeniz Bölgesi'nde AB, NATO, ABD ve RF gibi önemli güçlerin kavşak noktasında bulunması ve Orta Asya ve Avrupa arasında bir geçiş bölgesi olması, Kırım'ın jeo-stratejik önemini artırmaktadır. Jeo-stratejik konumu itibarıyla Kırım'ın kontrolünü ele geçirmek, hem doğu-batı hem de kuzey-güney hattında Karadeniz'de stratejik anlamda üstün olmak anlamına gelmektedir. Yani Kırım'a hakim olan güç Karadeniz'deki üstün konumundan ötürü Karadeniz'in önemli bir bölümünü gemilerin geçişine veya uçakların uçuşuna kapatma hakkını ele geçirmiş olacaktır⁵⁷.

Sonuç olarak devam eden ikili görüşmeler neticesinde taraflar anlaşmaya varmışlar ve bu kapsamda Rusya Ukrayna'ya ödeyeceği tazminat karşılığında Karadeniz Filosu'nun %85'ine sahip olmuştur. Bununla birlikte anlaşma gereğince Sivastopol Limanı kira karşılığında Rusya'ya verilirken, Ukrayna ise Kırım yarımadasında yalnızca iki küçük limanı askeri üs olarak kullanmayı kabul etmiştir.⁵⁸

3.3. Ukrayna'nın Batı Yönelimli Dış Politikası

Rusya-Ukrayna ilişkilerine olumsuz yansıyan bir başka durum da Ukrayna'nın Batı ile olan yakın ilişkileri olmuştur⁵⁹. Bağımsızlıktan sonra Rusya ile yaşanan bazı olumsuzluklar nedeniyle Ukrayna, Ukrayna'nın Moskova'ya hiç de ihtiyacı olmadığını gösterircesine adımlar atmıştır. Bu çerçevede Batı ile yakın ilişkiler içerisine girme siyaseti gütmüş ve bu bağlamda da NATO ve AB gibi örgütlerle ilişkilerini derinleştirmeye çalışmıştır⁶⁰. Ancak SSCB sonrası oluşan yeni dünya düzeninde bağımsızlıklarını kazanan Sovyet ülkelerini kontrolü altına almayı milli bir politika haline getiren Rusya, bu ülkelerin AB ve NATO gibi Batı menşeli kuruluşlarla yakınlaşmalarından endişe duymuş ve bu bağlamda bu kuruluşlarla yakınlaşan ülkeleri çeşitli yöntemlerle cezalandırmıştır. Bu kapsamda hem tarihsel hem de jeopolitik önemi nedeniyle Rusya için ayrı bir öneme sahip olan Ukrayna'nın Batı ile işbirliği içerisine girme çabaları Rusya'nın tepkisine neden olmuştur⁶¹. AB ekonomik amaçlarla Ukrayna ile yakın ilişkiler kurmayı hedeflerken olaya güvenlik perspektifinden yaklaşan ABD ise Ukrayna ile

⁵⁶ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 122.

⁵⁷ Dilek, M.S. "Rusya Federasyonu'nun Kırım Hamlesine Analitik Bakış", International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, (2015): 245-272, s. 261.

⁵⁸ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 122.

⁵⁹ Bingöl, O. "Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülerini", s. 30.

⁶⁰ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 128.

⁶¹ Ağır, O. "Rusya-Ukrayna Krizi'nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi", (2016), <http://www.dergipark.org.tr/tr/download/article-file/264633>, (13/0/2021), s. 24-26.

yakınlaşmayı, Rusya'yı askeri açıdan zayıflatmak amacıyla istemiştir. Rusya için ise Ukrayna, hem ekonomik hem de güvenlik açısından asla gözden çıkarılacak bir ülke değildir.⁶²

Yüzölçümü itibarıyla Doğu Avrupa'nın Rusya'dan sonra en büyük ülkesi olan Ukrayna, Soğuk Savaş sonrası genişleme siyasetini Orta ve Doğu Avrupa üzerinden gerçekleştirmeye başlayan AB için önemli bir ülke olmuştur. İki ülkenin ilişkileri, politik, iktisadi, ticari, bilimsel ve kültürel konularda ve adalet ve iç işleri gibi alanlarda ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla 1994 yılında imzaladıkları "İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması"nın 1998 yılında yürürlüğe girmesinin ardından, AB'nin Ukrayna'ya yönelik başlattığı mali yardım süreciyle başlamıştır. Bu dönemde AB, ülkenin siyasal ve ekonomik istikrarının korunması, Avrupa'yı tehdit eden yasa dışı göç, uyuşturucu madde ve beyaz kadın ticareti gibi tehditlerle mücadelede işbirliği ve Sovyet mirası olan nükleer silahların Rusya'ya teslimi gibi konular üzerinde durmuştur. Ukrayna nükleer silahların Rusya'ya sevkiyatını tamamlamasının ardından AB ile ilişkilerini geliştirme yolunda yeni adımlar atmış, bu bağlamda Ukrayna'nın AB'ye tam üyelik hedefinin bulunduğunu dile getiren Cumhurbaşkanı Khucma, resmi adaylık başvurusunun 2011 yılından önce yapılacağını duyurmuştur. AB ise bu konuda temkinli bir duruş sergileyerek Ukrayna'nın adaylığının kabulü veya reddi konusunda kendisini bağlayacak şekilde kesin bir şey söylememiştir⁶³.

Polonya, Slovakya ve Macaristan'ın 2004 yılında AB'ye üye olmasıyla AB ile komşu olan Ukrayna'nın enerji nakil hatlarının geçtiği noktada bulunması, Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında öncelikli ülke olmasını sağlamıştır. Bu dönemde ayrıca AB ile Ukrayna arasındaki ticari ilişkiler daha da güçlenmiştir⁶⁴.

2014 yılına gelindiğinde AB ile Ukrayna arasında Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Alanını (DCFTA) içeren Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Tüm AB üye devletleri tarafından onaylandıktan sonra 1 Eylül 2017 tarihinde resmi olarak yürürlüğe girmiş olan anlaşma, Ukrayna ile AB'yi birbirine yakınlaştırmamanın ana aracı olarak daha derin siyasi bağları, daha güçlü ekonomik bağları ve ortak değerlere saygıyı teşvik etmektedir. AB, 2019'daki ticaretinin %40'ından fazlasını oluşturan Ukrayna'nın en büyük ticaret ortağı olmuş, bu bağlamda iki ülke arasındaki toplam ticaret 2019'da 43,3 milyar avroya ulaşmıştır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, Ukrayna'nın AB'ye ihracatı 2019'da 19,1 milyar Euro olarak gerçekleşmiş olup 2016'dan bu yana % 48,5'lik önemli bir artış yaşanmıştır. Buna karşılık AB'nin ise

⁶² Sağlam, M. "21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 69, Sayı: 2, (2014): 435-444, s. 436.

⁶³ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 129-130.

⁶⁴ Bilener, T. "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", s. 130.

Ukrayna'ya ihracatı 2019'da 24,2 milyar Euro'nun üzerinde gerçekleşmiş olup AB'nin Ukrayna'ya ihracatında ise 2016 yılından bu yana % 48,8'lik bir artış yaşanmıştır.⁶⁵

Tablo 1. AB-Ukrayna arasındaki mal ticareti, 2017-2019, milyar €⁶⁶

Yıl	AB İthalatı	AB İhracatı	Denge
2017	16,2	19,8	3,6
2018	17,4	21,6	4,1
2019	19,1	24,2	5,1

Ukrayna için Batıyı temsil eden bir diğer kurum ise NATO ve doğal olarak da ABD olmuştur. Ukrayna'nın, Rusya'nın gücünü dengeleyebilmek için siyasi bir karşı dengeye olan gereksinimini karşılayan güç genelde Batı iken özelde ise şüphesiz ABD olmuştur. Zaten Başkan Clinton ABD'nin dış politika hedeflerinden birinin SSCB'nin dağılmasının ardından ortaya çıkacak olan sorunlarla ilgilenmek olduğunu daha önce de dile getirmiştir. Bu bağlamda ABD, "Sovyet sonrası alanda jeopolitik çoğulculuğun korunması"nı önemsemiştir⁶⁷. Nitekim Avrasya'nın tam ortasında yer alan ve doğu-batı, kuzey-güney yönlü enerji ve ticaret ulaşım hatlarını kontrol eden Karadeniz Havzası'na doğrudan etki edemeyen ABD bu durumdan oldukça rahatsızdır. Çünkü bu bölgeye hakim olan güç doğal olarak Kafkasya, Balkanlar ve Hazar coğrafyalarının da denetimini ele geçirmiş olacaktır⁶⁸. Bu nedenle Avrasya sınır topraklarında Rusya'nın şemsiyesi altında oluşacak olan herhangi bir bütünleşme girişimi Batının çıkarlarına aykırıdır. Böyle bir oluşumu engellemede ise Karadeniz'in kuzeyinde yer alan ve Rusya ile sınır komşusu olan Ukrayna, Batı ve ABD için büyük bir önem arz etmektedir.⁶⁹

Rusya ile uzun bir sınır paylaşan Ukrayna, Rusya'nın savunmasında merkezi bir öneme sahiptir. Rusya, Ukrayna sınırından 500 km mesafede olup aradaki arazi genellikle ovalık ve savunması kolay olmayan bir alandır. Ukrayna ve Kazakistan arasındaki boşluk kapatıldığında, haritadan da anlaşılacağı üzere Rusya, güneye karşı bir savunma alanı olan Kafkaslar'dan da ayrılmış olacaktır⁷⁰.

⁶⁵ European Commission. "Countries and Regions Ukraine", 2020, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/>, (11/01/2021).

⁶⁶ European Commission, 2020, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/>

⁶⁷ Torbakov, I. "Rusya'dan Ayrı Ya da Rusya'nın Bir Parçası", s. 304.

⁶⁸ Tüysüzöğlü, Göktürk. "Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu", s. 66.

⁶⁹ Torbakov, I. "Rusya'dan Ayrı Ya da Rusya'nın Bir Parçası", s. 305.

⁷⁰ Bingöl, O. "Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülleri", s. 23.

Harita 3. Rusya-Ukrayna sınırı⁷¹

Bu bağlamda ABD'nin Ukrayna üzerinde stratejik olarak öncelikli hedefi, bu ülkeyi NATO ve AB sisteminin içine alıp Rusya'nın fiziki sınırlarına dayanmaktır. Bu hedef gerçekleşirse NATO Moskova'ya 480 km mesafeye gelmiş olacaktır. Bununla birlikte savunması zor bir cephe ortaya çıkacak, Ukrayna-Kazakistan arasındaki boşluk ortadan kalktığında da Rusya'nın Kafkasya ile olan irtibatı kesilmiş olacaktır. Bu olasılıklar Rusya'nın ulusal güvenliği için bir tehdit algısı oluşturduğundan dolayı Rusya Ukrayna'nın AB ile bütünleşmesini de kendi güvenliği için potansiyel bir tehdit olarak görmekte ve Batı'nın Ukrayna'daki muhaliflere vermiş olduğu desteği Ukrayna'nın iç işlerine müdahale olarak değerlendirmektedir⁷².

ABD'nin Ukrayna üzerindeki ikinci ve en önemli stratejik hedefi ise başta Akdeniz olmak üzere Rusya'nın dünya çapında sürdürdüğü ekonomik ve siyasi nüfuz alanını genişletme çabalarını engellemektir⁷³.

AB ve NATO'nun belirlemiş olduğu hedefler doğrultusunda yeniden yapılanmaya çalışan⁷⁴ Ukrayna'nın NATO ile ilişkileri ise 1994 yılında "Barış İçin Ortaklık" girişimine katılımıyla başlamış ve zamanla çeşitlilik kazanmıştır. Bu kapsamda Ukrayna, NATO'nun

⁷¹ <https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/rusya-ukrayna-haritasi-2022-iki-ulkenin-haritadaki-yeri-ve-konumu-ne-iste-rusya-ukrayna-haritasi>, (12. 01. 2023).

⁷² Tarakçı, N. "Yeni Bir Soğuk Savaş İçin Ukrayna mı Kullanıldı?", 2014, Türk Asa Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), https://tasam.org/tr-TR/Icerik/5230/yeni_bir_soguk_savas_icin_ukrayna_mi_kullanildi, (12/01/2021), s. 3.

⁷³ Tarakçı, N. "Yeni Bir Soğuk Savaş İçin Ukrayna mı Kullanıldı?", s. 4.

⁷⁴ Derman G.S., Ongarova Y. "Ukrayna'da Siyasi Kriz", s. 16.

düzenlediği bazı barışı koruma operasyonlarına katılmış, hatta örgüte üye olma talebini de dile getirmiştir. Bu çerçevede Ukrayna'nın, Bosna-Hersek ve Kosova, Afganistan, Irak ve Sudan'ın Darfur bölgesinde NATO'nun gerçekleştirdiği operasyonlara destek verdiği görülmektedir. Bu operasyonlarda almış olduğu roller ve özellikle Irak'ın işgalinde kaybetmiş olduğu askerler, Ukrayna'nın ABD'yi kollayan bir dış politika uyguladığını göstermiştir.⁷⁵

3.4. Enerji Konusu

Sovyet topraklarındaki enerji kaynaklarının Batıya aktarılmaya başlanmasıyla enerji sektörü Rus ekonomisinde oldukça büyük bir önem kazanırken, buna paralel olarak bir enerji koridoru olan Ukrayna'nın stratejik önemi daha da artmıştır⁷⁶. Rusya'nın Ukrayna'nın petrol, doğalgaz ve elektrik tedarikçisi bir ülke olduğunu belirten Özdal⁷⁷, bu noktada iki ülke ilişkilerini “donör” ve “alıcı” benzetmesinden yola çıkarak açıklamış ve ikili ilişkilerde Rusya'nın temel tedarikçi olmasının yol açtığı şu üç temel sorundan bahsetmiştir:

- a) Ukrayna'ya tedarik edilen enerjinin fiyatlandırılması;
- b) Ukrayna'nın RF'ye olan borcunun tutarı;
- c) Moskova'nın ödenmeyen borçlar nedeniyle Ukrayna'ya verilen gazı kesmesi sonucunda Avrupa'ya giden ve transit geçmesi gereken gazın Ukrayna tarafından izinsiz olarak tüketilmesi.

Petrol ve doğal gaz açısından zengin bir ülke olmayan Ukrayna⁷⁸, enerji ihtiyacının %80'ini Rusya'dan karşılamakta olup, Ukrayna sanayisinin önemli bir bölümü de Rus doğalgazından sağlanan enerjiye dayanmaktadır. Dolayısıyla Rusya'nın doğalgazı olmadan Ukrayna sanayisinin üretim yapması neredeyse imkansız hale gelmektedir. Ayrıca Ukrayna'nın Rusya'nın en büyük gaz şirketi olan Gazprom'a olan yaklaşık 1 milyar dolarlık enerji borcu bulunmaktadır⁷⁹. Bu sorunlar iki ülke ilişkilerinde sık sık krizlerin yaşanmasına yol açmıştır.

Rusya'nın enerji kaynaklarının Batıya transferinde transit bir ülke olması soruna bir başka boyut katmıştır⁸⁰. Avrupa, petrol ve doğal gaz ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü Hazar Havzasından sağlamaktadır. Bu kaynakların Avrupa'ya ulaşımı Ukrayna üzerinden gerçekleşmekte olduğundan dolayı Ukrayna, hem enerji kaynaklarına yakın olması hem de jeopolitik konumu itibarıyla Avrupa için kilit bir ülke konumundadır⁸¹. Fakat Ukrayna'nın Batı

⁷⁵ Bilener, T. “Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar”, s. 131-132.

⁷⁶ Sönmez, A.S. vd. “Kırım sorunu bağlamında Rusya-Ukrayna ilişkilerinin Analizi”, s. 667.

⁷⁷ Özdal, H. “Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014)”, s. 118.

⁷⁸ Sönmez, A. S. vd. “Kırım sorunu bağlamında Rusya-Ukrayna ilişkilerinin Analizi”, 657.

⁷⁹ Sağlam, M. “21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna”, s. 439.

⁸⁰ Özdal, H. “Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014)”, s. 210.

⁸¹ Yıldırım, Y. “Rus Dış Politikasında Ukrayna Faktörü”, s. 48.

ile yakın ilişkiler kurmasından rahatsız olan Gazprom, Ukrayna'ya sattığı gazın fiyatını neredeyse beş katına çıkarmak istemiş, Ukrayna'nın bunu kabul etmemesi üzerine 1 Ocak 2006 tarihinde Ukrayna'ya olan gaz akışını kesmiştir⁸². Bunun üzerine Ukrayna'nın kamu şirketi olan Naftogaz'ın ülkede oluşan bu enerji açığını, Ukrayna'dan geçen ve AB ülkelerine gidecek olan gaza el koyarak kapatmaya çalışmasıyla sorun uluslararası bir boyut kazanmıştır. Nitekim Rusya'nın AB ülkelerine pazarladığı gazın %80'i Ukrayna'dan geçmektedir⁸³. Dolayısıyla Rusya'nın Ukrayna'yı kendi etki alanı dahilinde tutmak için doğal gaz kartını kullanarak böyle bir girişimde bulunması, Ukrayna'nın, Avrupa'ya gaz akışını sağlayan transit ülke olması hasebiyle Avrupa ülkelerini de olumsuz etkilemiştir⁸⁴.

Ukrayna'da başlayan istikrarsızlık ve iç savaş sürecinde enerji konusunda farklı stratejileri devreye sokmaktan çekinmeyen Rusya, öncelikle enerjinin pazarlanmasında transit ülke olan Ukrayna'yı devre dışı bırakmak için girişimlerde bulunmuş, bu bağlamda Karadeniz'den Bulgaristan'a enerji geçişini sağlayacak olan Güney Akım projesinin yapımına başlamıştır. Bunun dışında Kırım'ın Rusya'ya katılmasının ardından Rusya, Sivastopol limanının kullanım süresinin 2047 yılına kadar uzatılması karşılığında Ukrayna'ya taahhüt ettiği gaz fiyatındaki %30'luk indirimden vazgeçmiştir. Ayrıca Ukrayna'nın Rusya'ya olan gaz borcunun Haziran 2014 sonuna kadar ödenmemesi durumunda gaz akışının durdurulacağı ve 2009 yılında olduğu gibi Ukrayna'nın Avrupa'ya gidecek olan gaza el koyması durumunda gaz arzına ara verileceği, Putin tarafından gaz alan Avrupa devletlerine gönderilen bir mektup aracılığıyla bildirilmiştir. Aslında bu kararlar ile Rusya, Batı ile yakınlaşması durumunda neler olabileceğini Ukrayna'ya hatırlatmaktadır.⁸⁵

4. Rusya-Ukrayna Savaşına Giden Süreç ve Rus Jeopolitik Düşüncesinde “Avrasyacılık” Anlayışı

Çalışmanın bu kısmında Rusya-Ukrayna Savaşı'na giden süreçte iki ülke ilişkilerini etkileyen önemli olaylara yer verilmiş ve ardından Rusya-Ukrayna Savaşı Avrasyacılık düşüncesi bağlamında ele alınmıştır. Bu kapsamda Üçüncü Roma Anlayışına dayanan Çarlık Rusya'sından, Avrasyacılık anlayışına dayanan günümüz Rusya'sına kadar geçen süreçte Rus jeopolitik düşüncesine, geçirdiği evrelerle birlikte kısaca yer verildikten sonra Rusya-Ukrayna savaşı Avrasyacılık anlayışı bağlamında değerlendirilmiştir.

⁸² Schwarz, P. “The Gas Conflict Between Russia and Ukraine”, 2006, World Socialist Web Site, <https://www.wsws.org/en/articles/2006/01/gazp-j05.html>, (07/01/2021).

⁸³ Bilener, T. “Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar”, s. 126.

⁸⁴ Schwarz, P. “The Gas Conflict Between Russia and Ukraine”, 2006.

⁸⁵ Sağlam, M. “21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna”, s. 440.

4.1. Rusya-Ukrayna Savaşı'na Giden Süreç

Kardaş'a göre Ukrayna krizinin özünde uluslararası sistemin temel yapıtaşlarından olan toprak bütünlüğü ve sınırların değişmezliği ilkelerinin Ukrayna özelinde çiğnenmesi yatmaktadır.⁸⁶ 1991-2004 arası dönemde inişli çıkışlı bir seyir izleyen ve ulusal bütünlüğü ve ekonomik gelişimi için Ukrayna'nın büyük önem verdiği Rusya ile olan ilişkileri, "Turuncu Devrim" olarak adlandırılan bir halk hareketi sonucu Batı yanlısı Yushchenko'nun Cumhurbaşkanlığına ve Timoschenko'nun da başbakanlığa getirildiği dönemde bozulmaya başlamıştır⁸⁷. Bu devrim her ne kadar seçim meselesinin bir sonucu gibi görünse de esasında devrimin Batı ve Rusya destekçilerinin mücadelesi sonucu gerçekleştiği aşikardır. Halkın sokağa dökülmesiyle, Batı ile Rusya'nın Ukrayna üzerinden hesaplaşması söz konusu olmuştur. Dolayısıyla Ukrayna halkı Cumhurbaşkanını seçerken aslında Batı ile Rusya arasında bir tercih yapmış ve tercihinin Batıdan yana kullanmıştır⁸⁸. Ancak Turuncu Devrim sonrasında da ülkede hiçbir şey iyiye gitmemiştir. Ülkenin içine düştüğü ekonomik kaos 2008 küresel ekonomik bunalımıyla daha da içinden çıkılmaz bir hal almış ve ülke iflasın eşiğine gelmiştir⁸⁹. Ekonomik bunalımın yanı sıra, "turuncu hükümet" olarak adlandırılan iktidarın sahipleri Yuschenko ile Timoschenko arasında sürtüşmeler başlamıştır. Bu dönemde Cumhurbaşkanının yetkileri azaltılarak parlamentonun yetkilerinin artırılması sonucu parlamentodaki karışıklıklar devletin diğer kurumlarına da yansımıştır. Bununla birlikte Yuschenko'nun yolsuzluklarla mücadele ve eski düzenden hesap sorma gibi vaatleri yerine getirmemesi kamuoyunda büyük bir hayal kırıklığı yarattığı gibi kamuoyunu siyasetten de soğutmuştur. Buna bir de AB ve NATO'nun Ukrayna'ya üyelik statüsü vermemesi eklenince, 2010 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini bu defa Yanukoviç kazanmıştır. Yanukoviç'in iktidar olmasıyla Rusya ve Ukrayna ilişkileri yeniden ivme kazanmıştır. Bu seçim sonucu aslında Ukraynalıların Batı yanlısı siyasetçilere tepkilerinin bir yansımasıdır⁹⁰. Nitekim AB'nin Ukrayna'ya üyelik statüsü vermemesi ve ABD'nin de bu konuda AB'ye baskı yapmaması Ukrayna kamuoyunda Batıya olan güveni sarsmıştır⁹¹.

⁸⁶ Kardaş, Ş. "Türkiye ve Ukrayna Krizi: Suriye Krizinin İzdüşümleri", Ortadoğu Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 62, (2014): 5-6, s. 6.

⁸⁷ Tüysüzoğlu, G. "Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu", s. 62.

⁸⁸ Sarı, G. "AB Yolunda Ukrayna: Avrupa Komşuluk Politikası AB-Ukrayna İlişkileri", (Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015), s. 3. Koçak, M. "Bölgesel Çatışmadan Küresel Krize Doğu Ukrayna", Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Analiz, Sayı: 135, (2015). s. 9.

⁸⁹ Tüysüzoğlu, G. "Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu", s. 71.

⁹⁰ Al Jazeera Turk. "Ülke Profili: Ukrayna", s. 2-3. Sarı, G. "AB Yolunda Ukrayna: Avrupa Komşuluk Politikası AB-Ukrayna İlişkileri", s. 72, 90.

⁹¹ Tüysüzoğlu, G. "Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu", s. 71.

Turuncu Devrimle başlayan süreç 2013 yılında tekrar ortaya çıkmıştır. Bu süreci yeniden başlatan şey ise Yanukoviç'in dış politikada tercihini ortaya koyan adımları olmuştur⁹². 2010 seçimlerinde iktidara gelen Yanukoviç ilk iş olarak AB ile ilişkilerin sürdürüleceği ve Ukrayna'nın Avrupa'nın önemli bir parçası olduğu yönündeki açıklamalarıyla Ukrayna'yı beş yıldır "komşuluk politikası" bağlamında dışarıda tutmaya çalışan AB'ye Ukrayna'nın Avrupalılığı konusunda bir mesaj vermekteydi. Bununla birlikte Yanukoviç NATO ile ilgili olarak da, kendi yönetimi döneminde Ukrayna'nın NATO'ya kesinlikle üye olmayacağını, ancak NATO ile iyi ilişkiler içerisinde olacağını da açıklayarak Turuncu Devrim'in tamamen sona erdiğini ortaya koymuştur⁹³. Ancak Yanukoviç'in döneminde de ekonomik ve siyasi istikrarsızlık sona ermediği gibi Yanukoviç'in Rus yanlısı ve Batıyı dışlayıcı politikaları, umutlarını AB'ye bağlamış olan Ukrayna halkının tepkisine yol açmıştır. Bu kapsamda Avrasya Ekonomik Birliği'ne Ukrayna'yı da dahil etmek için büyük çaba sarf eden Moskova'nın baskıları sonucu Yanukoviç'in AB ile Ukrayna arasında imzalanması kararlaştırılan ve müzakereleri tamamlanan ortaklık anlaşmasından Ukrayna'nın anlaşmadan tek tarafı olarak çekildiğini ilan ederek Rusya'nın "yakın çevre" politikasının bir aracı olan Gümrük Birliği Anlaşmasını imzalaması bardağı taşıran son damla olmuştur. Bu karar üzerine muhalefetin de çağrısıyla yeniden ayaklanan halk bu kez Avrupa Meydanında (Euro Meydan) toplanmıştır. AB İle Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmamasına yönelik başlayan protestolar zamanla yolsuzluk, baskı ve insan hakları ihlallerini de içererek hükümete yönelik olarak devam etmiştir. 2014 yılına gelindiğinde protestoların şiddeti biraz daha yatışmışken hükümetin almış olduğu sert yasal düzenlemeler krizin yeniden tırmanışa geçmesine neden olmuş ve can kayıplarının yaşandığı bir silahlı çatışmaya dönüşmüştür. İç savaşla burun buruna gelen ülkede protestoların şiddetini artırması sonucu yüzlerce insan hayatını kaybederken çoğu insan yaralanmış, Batı Ukrayna'nın diğer şehirlerinde kamu binaları işgal edilmiştir. Yaşanan gelişmeler sonucu Yanukoviç ülkeyi terk ederek Rusya'ya sığınmıştır. Bu yaşananları meşru hükümete yönelik organize bir hareket olarak değerlendiren ve bu durumdan rahatsız olan Rusya Kırım'daki Rus azınlığı kullanarak ülkede yeni bir krize yol açmıştır⁹⁴. Kırım'da gerginlik artarken askeri hazırlıklarını tamamlayan Rusya ise gerekli olursa Kırım'a müdahale

⁹² Erol, M.S. "Ukrayna-Kırım Krizi Ya da İkinci Yalta Süreci", Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 41, (2014): 1-14. s. 4.

⁹³ Tüysüzöğlü, Göktürk. "Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu", 75.

⁹⁴ Sarı, G. "AB Yolunda Ukrayna: Avrupa Komşuluk Politikası AB-Ukrayna İlişkileri", s. 33. Gurkov, A. "Putin'in AB'ye Karşı Hamlesi", 2014, <https://www.dw.com/tr/putinin-abye-kar%C5%9F%C4%B1-hamlesi/a-17670256>, (13/01/2021). Bingöl, O. "Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülere", 16. Erol, M.S. "Ukrayna-Kırım Krizi Ya da İkinci Yalta Süreci", s. 4-5.

edilebileceği yönünde karar almıştır⁹⁵. Avrupa yanlısı Batı Ukraynalıların Euro Meydan’da başlatmış oldukları protesto gösterileri zamanla şiddete dönüşmüşken, bu yaşananlardan AB ve ABD’yi sorumlu tutan Rusya ise önce Kırım’ın bağımsızlığını, ardından da Kırım’ın Rusya’ya katılmasını sağlamıştır. Yanukoviç iktidarının devrilmesinin ardından yapılan Rus yanlısı gösterilerin en geniş çaplısı Kırım’da gerçekleşmiştir⁹⁶.

Harita 4. Ukrayna’nın jeopolitik konumu⁹⁷

Tarihsel süreç boyunca Rusya’nın “sıcak denizlere inme” hedefini gerçekleştirmede hayati bir öneme sahip olan Kırım, özellikle Rusya’nın Karadeniz üzerinden Akdeniz ve ötesinde hakimiyet kurma arzusunun bir sembolü olan Sivastopol limanının burada bulunması dolayısıyla Rusya için önemli bir bölge olmuştur⁹⁸. Ukrayna krizinin Kırım’a sıçramasıyla Rusya’nın devreye girerek Kırım’ı ilhak etmesi, sorunun uluslararası bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Nitekim AB ve ABD’nin Ukrayna’daki muhaliflere verdikleri destekle başlayan siyasi krize NATO da dahil olmuştur. 11 Mart 2014 tarihinde bağımsızlığını ilan eden

⁹⁵ Bingöl, O. “Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülleri”, s. 17.

⁹⁶ Köseoğlu, B. “9 Soruda Kırım Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey”, 2014, www.diken.com.tr/9-soruda-kirim-rusya-igale-girisir-mi/, (08/12/2020), s. 3.

⁹⁷ https://tasam.org/tr-TR/Icerik/5230/yeni_bir_soguk_savas_icin_ukrayna_mi_kullanildi, (12/01/2021)

⁹⁸ Köseoğlu, B. “9 Soruda Kırım Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey”, s. 5.

Kırım'ın Rusya ile başlayan bütünleşmesi, 16 Mart 2014 tarihinde yapılan referandumla resmîyet kazanmış ve referandumdan çıkan %97 oranında oy ile Kırım özerk yönetimi Rusya'ya bağlanma kararını açıklamıştır. Ancak ABD referandumunu tanımayacaklarını açıklamıştır⁹⁹.

Kırım haricinde Ukrayna'nın diğer bölgelerinde de sorunlar devam etmiştir¹⁰⁰. Olayların Donbas'a da sıçraması üzerine yakın çevre politikası gereği bölgeyi denetimi altında tutmak için ilk önce Kırım'ı ilhak eden Rusya¹⁰¹, Kırım'ın ilhakının ardından da Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı silahlı güçlere destek vererek Ukrayna'nın ulusal bütünlüğüne yönelik ihlallerine devam etmiştir¹⁰². Rusya'nın Kırım'la birlikte bu bölgeleri de denetimine alması, Ukrayna'nın limanlarının tamamını ele geçirmesi anlamına gelmekte olup bu durum Ukrayna'nın denize çıkışı olan tüm noktaların kapanmasına yol açacaktır¹⁰³.

Rusya'nın da desteğiyle Ukrayna'nın güneydoğusunda bir hakimiyet alanı oluşturarak bu sınır hattını Rusya'nın lehine genişletebileceklerini düşünen silahlı ayrılıkçı güçler, Ukrayna'nın Donetsk ve Luhansk bölgelerinde kısa süreliğine bir hakimiyet sağlamışlar ve bu hakimiyeti kurumsal alana da taşımak için girişimlerde bulunmuşlardır. Bu bağlamda 11 Mayıs 2014 tarihinde her iki bölgede de ayrı ayrı referandum düzenleyerek iki adet Halk Cumhuriyeti kurmuşlardır. Silahların gölgesinde ve Rus bayraklarının altında yapılan seçimle yönetime gelen devlet başkanları ile bu Cumhuriyetler Ukrayna'nın doğusundaki çatışmaların önde gelen aktörleri olmuşlardır. 24 Mayıs 2014 tarihinde ise bu iki Cumhuriyet birleşerek "Yeni Rusya" anlamına gelen "Novorossiya" adını almıştır. Ancak 2015 yılına gelindiğinde Rusya'nın Novorossiya söylemine olan desteğin azaldığı ve zamanla bu projenin rafa kaldırıldığı görülmüştür¹⁰⁴.

Bu gelişmelerin ardından Doğu Ukrayna'da bulunan Donetsk ve Luhansk bölgelerinde de Rusya'ya katılmak için gösteriler düzenlenmiştir. Ancak bu talepler, meşruiyeti tartışmalı bir şekilde yapılan referandumun ardından silahlı milisler ile hükümet güçleri arasında yaşanan bir çatışmaya dönüşmüştür¹⁰⁵. Böylece 2014-2022 yılları arası dönem boyunca Ukrayna, Rusya tarafından desteklenen ayrılıkçı hareketlerle mücadele ederken, 24 Şubat 2022 tarihinde

⁹⁹ Tarakçı, N. "Yeni Bir Soğuk Savaş İçin Ukrayna mı Kullanıldı?", s. 1, Uyanıker, H.B. "Kırım Sorunundan Donbas Savaşına Rusya-Ukrayna Uzlaşmazlığı", Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 15, Sayı: 59, (2018): 137-168, s. 144, Ağır, O. "Rusya-Ukrayna Krizi'nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi", s. 27.

¹⁰⁰ Tarakçı, N. "Yeni Bir Soğuk Savaş İçin Ukrayna mı Kullanıldı?", s. 2.

¹⁰¹ Uyanıker, H.B. "Kırım Sorunundan Donbas Savaşına Rusya-Ukrayna Uzlaşmazlığı", s. 139.

¹⁰² Koçak, M. "Bölgesel Çatışmadan Küresel Krize Doğu Ukrayna", s. 9.

¹⁰³ Tarakçı, N. "Yeni Bir Soğuk Savaş İçin Ukrayna mı Kullanıldı?", s. 2.

¹⁰⁴ Koçak, M. "Bölgesel Çatışmadan Küresel Krize Doğu Ukrayna", s. 12-13.

¹⁰⁵ Sağlam, M. "21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna", s. 435-436.

başlayan Rus işgaliyle sarsılmıştır¹⁰⁶. Kısa sürede Rusya'nın galibiyetiyle sonuçlanacağı düşünülen bu işgal hareketi, Ukrayna'nın direnişi ve özellikle ABD ve AB'nin Ukrayna'ya sağladığı destek ve Rusya'ya yönelik uyguladığı yaptırımlar sonucu beklenenin aksine kısa sürede tamamlanmamış olup hala devam etmektedir.

İşgale kadar yaşanan gelişmeler ve bu süreçte yapılan açıklamalar dünyanın adeta yeni bir soğuk savaş ve kutuplaşma sürecine girdiği izlenimini doğurmuştur. Dolayısıyla bir iç hesaplaşma veya demokrasi arayışı ile yerel düzeyde başlayan kriz, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle uluslararası bir düzeye ulaşmış¹⁰⁷, işgalle birlikte yeni bir dünya savaşının yaşanacağı konusunda endişeler artmıştır.

4.2. “Avrasyacılık” Anlayışı Bağlamında Rusya-Ukrayna Savaşı

Rusya'nın dış politikasını ve bilhassa Ukrayna'ya karşı başlatmış olduğu savaşın nedenlerini anlayabilmek için öncelikle Rusya'nın dış politikasının felsefi alt yapısını oluşturan jeopolitik düşüncesini ve tarihsel misyonunu kavrayabilmek önemlidir. Bu bakımdan Rusya'nın dış politikasını açıklamada ve anlamada başvurulabilecek en elverişli kavramlardan biri olan “jeopolitik” kısaca “coğrafyanın siyasi yorumu” olarak tanımlanmakta¹⁰⁸ olup, coğrafi gerçeklikler ile uluslararası sorunlar arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlamaktadır¹⁰⁹. Bu bakımdan “toprak” unsurunun her dönem belirleyici olduğu ve yayılmacı bir kimliğe sahip olan Rus jeopolitik düşüncesi, Moskova'yı dünya hakimiyetinin merkezi olarak gören “Üçüncü Roma Teorisi” anlayışının hakim olduğu Çarlık döneminden¹¹⁰ günümüze kadar birtakım değişikliklere uğramıştır. Çarlık Rusya'nın yıkılmasıyla kurulan Rus İmparatorluğu döneminde I.Petro (Büyük)'nun başlattığı reform hareketlerinin ortaya çıkardığı “Baticılık/Atlantikçilik” ve “Slavcılık/Slavofilizm” gibi birbirine tamamen zıt iki düşünce akımı arasındaki çekişme¹¹¹ 1930'lara kadar devam ederken, 1930-1940 yılları arasında etkisini artıran slavofilizm düşüncesi Rus yayılmacılığının temel dayanak noktasını teşkil etmiştir¹¹². Kırım Savaşı'nın

¹⁰⁶ Güneş, U. “Rusya Federasyonu (RF)-Ukrayna “Savaşı”, Bölgesel Güvenlik ve Avrupa Güvenliği ile Güvenlik ve Silahsızlanma Düzenlemeleri Üzerine Olası Etkileri”, 2022, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/69067/rusya_federasyonu_rfukrayna_savasi_bolgesel_guvenlik_ve_avrupa_guvenligi_ile_guvenlik_ve_silahsizlanma_duzenlemeleri_uzerine_olasi_etkileri, (05/07/2022).

¹⁰⁷ Erol, M.S. “Ukrayna-Kırım Krizi Ya da İkinci Yalta Süreci”, s. 2-3.

¹⁰⁸ Tezkan, Y. Taşar, M.M.. Dünden Bugüne Jeopolitik, (İstanbul: Ülke Yayınları), 2002, s. 14.

¹⁰⁹ Özey, R. Jeopolitik Tanımlar, Teoriler ve Değişimler, 5. Baskı, (Ankara: Pegem Yayıncılık), 2019, s. 1.

¹¹⁰ Sapmaz, A. Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, (İstanbul: Ötüken Yayınları), 2008, s. 85.

¹¹¹ Serbest, M.B. “Tarihsel Süreçte Rus Avrasyacılığı: Klasik Avrasyacılıktan Neo-Avrasyacılığa”, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 3, (2017): 285-307, s. 290.

¹¹² Kaya, S. İşyar, Ö.G. “Rus Yayılmacılığı ve Slavofil Düşüncenin Tarihsel Gelişimi”, OAKA, Cilt: 4, Sayı: 8, (2009): 25-29, s. 30-35.

yarattığı milliyetçi ortamın da etkisiyle slavofil düşüncenin panslavizme evrilmesiyle birlikte slavofilizm artık felsefi bir düşünce olmaktan öte bir dış politika aracı haline gelmiş¹¹³ ve bu dönemde Rus dış politikasına yön vermiştir.

1917 Bolşevik Devrimi'nin ardından ise yurt dışına kaçan Rus aydınlarının ortaya attığı ve günümüz Rus jeopolitik düşüncesinin de temel dayanağını oluşturan “Avrasyacılık” düşüncesi¹¹⁴, Soğuk Savaş döneminde Rusya'nın dış politikasını dayandırdığı jeopolitik düşünce olmuştur. Asya ve Avrupa kelimelerinin birleşiminden ortaya çıkan “Avrasya”¹¹⁵, günümüz küresel güçlerinin rekabet ve çıkar alanını oluşturmakta olup, bugün dünya hakimiyeti mücadelesinin yaşandığı bir satranç tahtası konumundadır¹¹⁶. Bu mücadelede Rusya'nın izlediği politikanın adı ise “Avrasyacılık” olarak tanımlanmaktadır¹¹⁷.

Çarlık Rusyası'na damga vuran Batıcılık-Slavcılık düşüncelerinin Rusya'nın tarihi misyon ve kimliği konusundaki tartışmalarından “üçüncü yol” olarak ortaya çıkan Avrasyacılık düşüncesinin¹¹⁸ başlıca amacı, Rusya'nın kendine has tarihi, gelenekleri ve kültürü ile başlı başına bir medeniyet olduğunun ortaya konması ve bu özgün yapının muhafaza edilmesi olmuştur. Bununla birlikte Avrasyacılık düşüncesi, bu medeniyetin güçlenmesindeki en önemli faktörün Avrasya alt bölgesi olduğunu savunmuştur¹¹⁹. Rusya'nın kendine özgü bir karaktere sahip olan “Avrasyalı” kimliğine vurgu yapan bu düşünce Rusya'nın jeopolitik ve kültürel anlamda ne Asyalı ne de Avrupalı olmadığını ileri sürmektedir¹²⁰. Bu çerçevede Rusya'nın tarihi ve kültürel yapısının göz önünde bulundurularak yeni bir yol haritasının çizilmesi gerektiğini savunan Avrasyacı düşünceye göre Batı yönelimli politikalar, Rusya'yı kendi özüne ve kimliğine yabancılaştırarak ilerlemesine engel olmuştur¹²¹.

Ulus devlet anlayışının yerine yayılmacı devlet geleneğini benimseyen Avrasyacılar¹²², bir taraftan Rusya'nın Avrasyalı kimliğine vurgu yaparken diğer taraftan da Rusya'nın

¹¹³ Serbest, M.B. “Tarihsel Süreçte Rus Avrasyacılığı: Klasik Avrasyacılıktan Neo-Avrasyacılığa”, s. 292-293.

¹¹⁴ Cafersoy, N. “Rus Jeopolitik Düşüncesinde Misyon Arayışları”, Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel, Cilt: 8, Sayı: 4, (2002): 51-101, s. 66.

¹¹⁵ Özder, A. “Avrasya Kavramı ve Önemi”, Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), II/2, (2013): 65-88, s. 66.

¹¹⁶ Brzezinski, Z. Büyük Satranç Tahtası, s. 53.

¹¹⁷ Yılmaz, S. “Yeni Avrasyacılık ve Rusya”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı: 34, (2015): 111-120, s. 112.

¹¹⁸ İsmayılov, M. Avrasyacılık Mukayeseli Bir Okuma Türkiye ve Rusya Örneği, (İstanbul: Doğu Batı Yayınları), 2011, s. 22.

¹¹⁹ Hasanov, A. Jeopolitik, çev.: Azad Ağaoğlu-Fuad Şammedov, (İstanbul: Babı Ali Kültür Yayıncılığı: 240), 2010, s. 151.

¹²⁰ Canikoğlu, E. “Rus Güvenlik Düşüncesinin Gelişiminde Jeopolitik Faktörlerin ve Avrasyacılığın Rolü”, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (KAÜİİBFD), Cilt: 1, Sayı: 22, (2020): 1137-1164, s. 1151.

¹²¹ İmanov, V. Avrasyacılık Rusya'nın Kimlik Arayışı, (İstanbul: Küre Yayınları), 2008, s.5.

¹²² İsmayılov, M. Avrasyacılık Mukayeseli Bir Okuma Türkiye ve Rusya Örneği, s. 22.

çıklarlarının “yakın çevre” sinde olduğuna dikkat çekmişlerdir. Temel güvenlik düşüncesini “ulusal çıkarlara” dayandıran Avrasyacılık kavramının¹²³ coğrafi çerçevesi Avrasya kıtası olup, diğer bölgeler çıkar alanları olarak kabul edilmiştir¹²⁴. Trubetskoy’a göre tarihsel olarak Avrasya tek bir devletin, yani Rusya’nın bulunduğu bir coğrafya olmalıdır¹²⁵. Bu kapsamda Avrasyacılar Rusya’nın eski Sovyet ülkelerinde garantör ve koruyucu devlet rolü üstlenmesi gerektiğini savunmuşlar, bu ülkelerle Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) çerçevesinde siyasi, ekonomik ve askeri ilişkilerinin geliştirilmesini önemsemişlerdir¹²⁶. Avrasyacılar bir taraftan içeride ulusal Rus kimliğini güçlendirmek amacıyla yakın çevreye yönelirken, aynı zamanda bölgede nüfuz alanı kurabilmek için emperyal Rus kimliğini kullanmayı da ihmal etmemişlerdir¹²⁷.

Slavofilizm ve Avrasyacı düşünce Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte “neo-slavofilizm” ve “neo-Avrasyacılık” adlarıyla varlıklarını sürdürmüştür. Bu iki düşünce akımı çoğunlukla ortak görüşlere sahip olsalar da, sınırlı yayılcılığı savunan neo slavofil düşünceye karşı neo Avrasyacı düşünce tüm Avrasya coğrafyasını Rusya’nın nüfuz alanı olarak görmektedir¹²⁸. Neo-Avrasyacılık fikrinin en önemli ismi olan Dugin, Avrasya’nın kapsamını klasik Avrasyacı düşüncedeki gibi Çarlık Rusyası ile sınırlandırmayıp daha geniş bir alan olarak tanımlamaktadır. Buna göre Dugin’in anlayışında tüm Avrasya, Sovyetler Birliği coğrafyasına karşılık gelmektedir¹²⁹. Bununla birlikte Dugin’in Avrasya’nın sınırlarını güneyde Müslüman devletler ile Çin, Hindistan, Almanya ve Fransa’yı da içine alacak şekilde genişlettiği görülmektedir. Rusya’nın Avrasya’nın “Heartland”ını temsil edecek güç olduğunu ileri süren Dugin¹³⁰, Çin, Hindistan, Almanya ve Fransa’yı “Rimland (kıyı ülkeler)” olarak kabul etmektedir. ABD’nin tek taraflı dünya hakimiyetini zayıflatmak ve Rusya’nın süper güce dönüşmesini sağlamak, neo Avrasyacı düşüncenin temel hedefleridir¹³¹. Bu kapsamda BDT üyesi ülkeler arasında başta ekonomik olmak üzere tüm alanlarda entegrasyon süreçlerinin geliştirilmesine önem verilmiştir.

¹²³ Canikoğlu, E. “Rus Güvenlik Düşüncesinin Gelişiminde Jeopolitik Faktörlerin ve Avrasyacılığın Rolü”, s. 1151-1153.

¹²⁴ Sergunin, A.A. “Discussions of international relations in post-communism Russia”, *Communist and Post-Communist Studies* 37, (2004): 19–35, s. 22.

¹²⁵ İsmayılov, M. Avrasyacılık Mukayeseli Bir Okuma Türkiye ve Rusya Örneği, s. 58.

¹²⁶ Sergunin, A.A. “Discussions of international relations in post-communism Russia”, s. 22.

¹²⁷ Dağı, Z. Rusya’nın Dönüşümü Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika, (İstanbul: Boyut Kitapları), 2002, s. 163.

¹²⁸ Kaya, S. İşyar, Ö.G. “Rus Yayılmacılığı ve Slavofil Düşüncenin Tarihsel Gelişimi”, s. 44-46.

¹²⁹ Dugin, Alexander. Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, 49.

¹³⁰ Dugin, Alexander. Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, 3-4.

¹³¹ İsmayıl, E. “Rusya’nın Avrasya Birliği Politikası”, *Avrasya Etüdüleri*, 49/2016/1, (2016): 125-151, s. 131.

2013 yılında Rusya Devlet Başkanı Putin'in onayladığı Dış Politika Konsepti'nde, Rusya'nın dış politika öncelikleri arasında BDT'nin güçlendirilmesi ve üye ülkeler arasında işbirliğinin artırılarak geliştirilmesi yer almaktadır. Ayrıca Asya-Pasifik ve Avrupa arasında bağlantıyı sağlayacak olan ve diğer ülkelere de açık bir ortaklık modeli öngören bir Avrasya Ekonomik Birliği'nin kurulması fikrinin de Rusya'nın dış politika öncelikleri arasında olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte Dış Politika Konsepti'nde, entegrasyon süreçlerinin ekonomik alanla sınırlı kalmayıp tüm alanlara yayılması gerektiği ifade edilerek, Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun Avrasya Ekonomik Birliği'ne (AEB) dönüşümüne vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda BDT içerisinde öncelikli ortak olan Ukrayna ile ilişkilerin geliştirilmesinin söz konusu entegrasyon süreçlerine katkıda bulunacağına işaret edilmektedir¹³².

Ancak Rusya öncülüğünde AB'ye karşı oluşturulan AEB'nin gelecekteki üyeleri olarak düşünülen Moldova ve Gürcistan ile birlikte Ukrayna'nın AB ile ortaklık anlaşmalarını imzalamaları, bu ülkelerin geleceklerini Rusya'dan farklı bir düzlemde şekillendirmek istediklerini açıkça ortaya koymuştur.¹³³ Özellikle de önemli çıkar alanlarının bulunduğu Ukrayna'nın böyle bir girişimde bulunması elbette ki Rusya'nın kolay kabul edebileceği bir durum olmayacaktır. Bu doğrultuda başta Ukrayna olmak üzere, egemenliklerini zayıflatacağı gerekçesiyle 2015 yılında kurulan Avrasya Birliği'ne üyeliğe yanaşmayan ve Batı ile yakın ilişkiler kuran ülkelerin birliğe üye olmaları konusunda Rusya, başta siyasi, ekonomik ve askeri olmak üzere birtakım baskı politikalarını devreye sokmuştur¹³⁴. Bu baskı politikaları özellikle stratejik ve ekonomik olarak Rusya için büyük bir öneme sahip olan Ukrayna üzerinde uygulanmıştır. Uygulanan baskı politikaları sonucu ülke sık sık siyasi çatışmalara sahne olurken, 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle şiddetlenen çatışmalar Şubat 2022'de Rusya'nın ülkeyi işgal girişimiyle küresel ölçekte etki doğuran bir savaşa dönüşmüştür. Sonuç olarak bugün Ukrayna'da yaşanan etnik temelli çatışmalar ve Kırım'ın Rusya'ya bağlanması olayı ile gelinen noktada Rusya'nın Ukrayna'ya karşı başlatmış olduğu savaş, Ukrayna'nın Rusya ile işbirliği yerine Batı ile işbirliği içerisine girerek Rusya'nın planlarını sekteye uğratmasının bir sonucu olarak görülebilir. Nitekim Rus kökenli nüfusu bir dış politika aracı olarak kullanabilen Rusya, Batı ile işbirliği girişimlerinde bulunarak gelecek tercihini Batıdan

¹³² Embassy of the Russian Federation. "Concept of The Foreign Policy of The Russian Federation", 2013, <https://thailand.mid.ru/en/concept-of-the-foreign-policy-of-russia>, (06/07/2022).

¹³³ Tüysüzoğlu, G. "Bölgesel Bir Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği", 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi>, (13/01/2021), s. 2.

¹³⁴ İsmayıl, E. "Rusya'nın Avrasya Birliği Politikası", s. 139.

yana yaptığını ortaya koyan Ukrayna'yı ilk önce ekonomik araçları devreye sokarak cezalandırmış, daha sonrasında da Rus kökenli Ukrayna vatandaşlarını öne çıkararak Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasını sağlamış¹³⁵, bugün ise başlattığı savaşla Ukrayna konusundaki hassasiyetini ve ciddiyetini tüm dünyaya göstermiştir.

6. Sonuç

Tarihsel süreç boyunca iç ve dış siyasetinde bağımsızlığı ve güvenliği açısından tehlike yaratacak kritik dönemlerden geçen Rusya Federasyonu'nun bu gün izlemiş olduğu dış politikasının felsefi teorik alt yapısında tarihsel geçmişin izleri görülmektedir. Koca bir imparatorluktan belirli sınırlar içerisine sıkıştırılmış bir ulus devlete dönüşümü hazmedemeyen ve anakronik bir düşünce yapısıyla geçmişin imparatorluk rüyasını kuran Rusya, dış politikasını da bu misyon üzerine şekillendirmiştir. Çarlık döneminden günümüze kadar gelen süreç boyunca küresel gelişmelerin de etkisiyle çeşitli evrelerden geçen Rus dış politikası her dönem topraklarını genişletmeyi hedefleyen yayılcı bir jeopolitik düşünceye dayandırılmıştır. Günümüz Rus dış politikasını şekillendiren Avrasyacılık düşüncesi de geçmişin kimlik temelli ve genişlemeci siyasetinin izlerini taşımaktadır. Bu bakımdan Sovyetler Birliği coğrafyasını içine alan geniş bir alan içerisinde, Rusya'nın liderliğinde "yakın çevre" ülkeleri arasında siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda birliği ve bütünleşmeyi hedefleyen Avrasyacılık anlayışı açısından gerek jeostratejik konumu, gerekse de coğrafi büyüklüğü itibariyle önemli bir yere sahip olan Ukrayna ile ilişkilerin geliştirilmesi, söz konusu bütünleşmenin sağlanabilmesi için büyük bir önem taşımaktadır. Ancak yaşanan gelişmeler Rusya ile Ukrayna arasındaki ilişkilerin gergin bir seyir izlemesine yol açmıştır. Bunda bağımsızlık sonrası Ukrayna'nın izlemiş olduğu Batı yönelimli dış politikasının yanı sıra, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan tutumunun da etkisi olmuştur.

Coğrafi olarak doğu-batı şeklinde ayrılan Ukrayna'nın bu coğrafi durumu ülkenin iç siyasetinde de doğu ve batı yanlısı bir bölünmüşlük doğurmuştur. Bu bakımdan bağımsızlık sonrası ortaya çıkan Batı ve Rusya yanlısı eğilimler Ukrayna siyasetini şekillendirirken, doğu-batı şeklindeki bu ayrım Ukrayna-Rusya-Batı üçgeninde gelişen bir ilişki profili yaratmıştır. Tarihsel hedefler ve tarihsel süreçler ile jeopolitik çıkarlar, söz konusu ilişkileri belirleyen temel etkenler olmuştur. Bu ilişkiler genel olarak Rusya ile Ukrayna'nın doğusu arasında olumlu seyrederken Rusya ile Ukrayna'nın batısı arasında gergin bir seyir izlemiştir. Bu durum Ukrayna'nın Batı ile ilişkilerinde ise tam tersi bir şekilde okunmaktadır. Rusya ile Ukrayna

¹³⁵ Ağır, O. "Rusya-Ukrayna Krizi'nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi", s. 28, 38.

arasındaki gerginlik aslında Rusya ile Batı arasındaki ezeli düşmanlık ve rekabetin yansımasıdır. Bu ezeli düşmanlık ve rekabetin bir ürünü olarak ortaya çıkan Avrasyacı anlayış genelde Batı'nın özelde ise ABD'nin küresel alanda tek hakim güç olmasını ve Avrasya coğrafyasında etkinliğini artırmasını engellemek amacıyla Avrasya Birliği adı altında bir bütünleşmeyi gerçekleştirmeyi hedeflemiş olmasına rağmen Rusya, izlemiş olduğu saldırgan dış politikayla bu hedeften uzaklaşmıştır. Nitekim Avrasyacılık anlayışı çerçevesinde Avrasya Birliği'ni gerçekleştirmek için diplomatik yöntemler yerine askeri yöntemleri ve baskı politikalarını uygulamayı tercih eden, bir başka deyişle yumuşak güç yerine sert güç unsurlarını kullanan Rusya'nın bu konuda Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlıklarını sağlayarak ve Kırım'ı ilhak ederek bir ölçüde başarılı olduğu söylenebilse de, gelinen son noktada Rusya adeta bir başarısızlığın resmini çizmiştir. Rusya'ya rağmen Batı ile ilişkilerini geliştirme ve AB'ye üyelik konusunda ısrar eden Ukrayna'nın, Rusya'nın işgali karşısında Batı'dan beklediği desteği tam olarak görememesi savaşın uzamasına neden olmuştur. Savaşın uzaması hem Rusya'nın gücünü zayıflatması hem de uluslararası toplumdaki prestijini sarsması açısından Batı'nın çıkarlarına hizmet ederken, Batı bu savaşı Rusya'nın uluslararası toplumun gözünden düşmesi ve uluslararası toplumdaki dışlanması için kullanmaktadır. Ukrayna'da uzayan savaş bir taraftan Rusya'nın gücünü zayıflatırken, diğer taraftan uluslararası toplumdaki gelen tepkiler ve uygulanan yaptırımlarla Rusya'nın uluslararası alanda yalnızlaşmasına yol açmıştır. Bununla birlikte Ukrayna savaşının Finlandiya ve İsveç gibi Baltık ülkelerinde yaratmış olduğu tehdit algısı bu ülkeleri güvenliklerini sağlayabilmek amacıyla NATO'ya üye olmak için adımlar atmaya sevk etmiştir. Bu da Rusya'nın hiç de arzu etmeyeceği bir durumdur. Zira daha önce de ifade edildiği gibi Avrasya Birliği projesi özü itibarıyla genelde Batı'nın ve özelde ise ABD'nin tek taraflı dünya hakimiyetine karşı tasarlanan bir proje olmasına rağmen Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, siyasi konularda ortak bir duruş sergileyemeyen Avrupa'yı Rusya'ya karşı ortak bir tavır alma konusunda birleştirirken, NATO'nun da yeniden aktifleşmesine ve Avrupa ülkelerini de güvenlik şemsiyesi altına almasına yol açmıştır. Netice itibarıyla "Yakın Çevre Doktrini" doğrultusunda eski Sovyet topraklarını Avrasya Birliği çatısı altında birleştirmeyi tarihsel misyonunun bir gereği olarak gören Rusya'nın izlemiş olduğu saldırgan politikası bu hedefini gerçekleştirebileceği konusunda şüphelere yol açmaktadır. Zira jeostratejik öneminin yanı sıra, hem coğrafi alan olarak Rusya'dan sonra en fazla Sovyet topraklarına sahip olan hem de etnik olarak en fazla Rus nüfusu barındıran Ukrayna'nın Rus ekseninden tamamen çıkması Avrasyacılık anlayışının büyük bir yara alması anlamına gelecektir. Nitekim jeopolitik konumu dolayısıyla bir denge unsuru olan Ukrayna'nın Rus ekseninden çıkması, Rusya'nın hem

Avrupa'daki hem de Karadeniz'deki etkinliğini zayıflatmakla beraber, yayılcı politikasını da olumsuz etkileyecektir. Bununla birlikte Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan politikası bir taraftan Ukrayna'yı Batı'ya daha fazla yaklaştırırken, diğer taraftan da çatışmanın sosyal ve siyasal alanda yarattığı istikrarsızlık ve kaos ortamı Avrasya Birliği projesi açısından bir çelişki doğurmaktadır. Nitekim siyasi, sosyal ve ekonomik alanda birliği hedefleyen bir bütünleşme projesinin istikrarlı bir şekilde işleyebilmesinde üye ülkelerin siyasal alanda istikrarını sağlaması önemli bir rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağır, Osman. “Rusya-Ukrayna Krizi'nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, (2016): 23-42.
- Akdemir, Erhan. “Avrupa Birliği'nin Ukrayna Politikası: Eski Komşu mu? Yeni Aday mı?”, *Karadeniz Araştırmaları Merkezi*, Sayı: 41, (2014): 61-75.
- Al, Arzu. Özdi, Burcu. “Karadeniz'in Uluslararası Politik Ekonomisi: Rusya ve Ukrayna İlişkilerinin Yeniden Analizi”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, (2017): 151-167.
- Al Jazeera Turk. “Ülke Profili: Ukrayna”, 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-ukrayna>, (06/01/2021).
- Armaoğlu, Fahir. 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914 1995*, Cilt 1-2, 11.bs. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2012.
- Bilener, Tolga. “Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 18, (2007): 115-132.
- Bingöl, Oktay. “Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülleri”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 41, (2014): 15-38.
- Brzezinski, Zbigniew. *Büyük Satranç Tahtası*, çev. Yelda Türedi, İstanbul: İnkılap Kitabevi, (2005).
- Büyükkakıncı, Erhan. “Bağımsızlık Sürecinde Ukrayna-Rusya İlişkileri”, içinde *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, Erhan Büyükkakıncı tarafından derlendi, 1. bs. 401-436, (Ankara: Phoenix Yayınları), 2004.
- Cafersoy, Nazım. “Rus Jeopolitik Düşüncesinde Misyon Arayışları”, *Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel*, Cilt: 8, Sayı: 4, (2002): 51-101.
- Canikoğlu, Erhan. “Rus Güvenlik Düşüncesinin Gelişiminde Jeopolitik Faktörlerin ve Avrasyacılığın Rolü”, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (KAÜİİBFD)*, Cilt: 1, Sayı: 22, (2020): 1137-1164.
- CIA. The World Factbook, “Ukraine”, 2021, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/>, (06/01/2021).
- CIA. The World Factbook, “Ukraine”, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/#geography>, (11. 01. 2023).
- CNN TÜRK, (2020), “AB'den Rusya'ya Kırım tepkisi”, 28/07/2020, <https://www.cnnturk.com/dunya/abden-rusyaya-kirim-tepkisi>, (15/01/2021).
- Dağı, Zeynep. *Rusya'nın Dönüşümü Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika*, (İstanbul: Boyut Kitapları), 2002.

- Davutoğlu, Ahmet. *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, 50. Baskı, (İstanbul: Küre Yayınları), 2001.
- Derman Giray Saynur, Ongarova Yerkinay. "Ukrayna'da Siyasi Kriz", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 42, (2014): 11-23.
- Dilek, Mehmet Sait. "Rusya Federasyonu'nun Kırım Hamlesine Analitik Bakış", *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (2015): 245-272.
- Dugin, Alexander. *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım*, çev. Vügar İmanov, (İstanbul: Küre Yayınları), 2014.
- Embassy Of The Russian Federation. "Concept of The Foreign Policy of The Russian Federation", 2013, <https://thailand.mid.ru/en/concept-of-the-foreign-policy-of-russia>, (06/07/2022).
- Erol, Mehmet Seyfettin. "Ukrayna-Kırım Krizi Ya da İkinci Yalta Süreci", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 41, (2014): 1-14.
- European Commission. "Countries and Regions Ukraine", 2020, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/>, (11/01/2021).
- Gazigil, Orhan. "Rusya'da Avrasyacılık Düşüncesi ve Yeni Alternatif Arayışları", *Avrasya Etüdüleri*, Sayı: 27-28, (2005): 133-134.
- Gurkov, Andrey. "Putin'in AB'ye Karşı Hamlesi", 2014, <https://www.dw.com/tr/putinin-abye-kar%C5%9F%C4%B1-hamlesi/a-17670256>, (13/01/2021).
- Güneş, Ufuk, (2022), "Rusya Federasyonu (RF)-Ukrayna "Savaşı", Bölgesel Güvenlik ve Avrupa Güvenliği ile Güvenlik ve Silahsızlanma Düzenlemeleri Üzerine Olası Etkileri", 2022, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/69067/rusya_federasyonu_rfukrayna_savasi_bolgesel_guvenlik_ve_avrupa_guvenligi_ile_guvenlik_ve_silahsizlanma_duzenlemeleri_uzerine_olasi_etkileri, (05/07/2022).
- Hasanov, Ali. *Jeopolitik*, çev.: Azad Ağaoğlu-Fuad Şammedov, (İstanbul: Babı Ali KültürYayıncılığı: 240), 2010.
- İmanov, Vügar. *Avrasyacılık Rusya'nın Kimlik Arayışı*, (İstanbul: Küre Yayınları), 2008.
- İsmayıl, Elnur. "Rusya'nın Avrasya Birliği Politikası", *Avrasya Etüdüleri*, 49/2016/1, (2016): 125-151.
- İsmayılov, Meşdi. *Avrasyacılık Mukayeseli Bir Okuma Türkiye ve Rusya Örneği*, (İstanbul: Doğu Batı Yayınları), 2011.
- Kardaş, Şaban. "Türkiye ve Ukrayna Krizi: Suriye Krizinin İzdüşümleri", *Ortadoğu Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 62, (2014): 5-6.
- Kaya, Sezgin, Ömer Göksel, İşyar. (2009), "Rus Yayılmacılığı ve Slavofil Düşüncenin Tarihsel Gelişimi", *OAKA*, Cilt: 4, Sayı: 8, (2009): 25-29.
- Koçak, Muhammed. "Bölgesel Çatışmadan Küresel Krize Doğu Ukrayna", *Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Analiz*, Sayı: 135, (2015).
- Köseoğlu, Beril. "9 Soruda Kırım Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey", 2014, www.diken.com.tr/9-soruda-kirim-rusya-igsawale-girisir-mi/, (08/12/2020).
- Kurt, Selim. "Güvenikleştirme Kuramı Açısından Rusya Federasyonu-Ukrayna Çatışmasını Anlamak", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 75, No.1, (2020): 1 – 30.
- Özey, Ramazan. *Jeopolitik Tanımlar, Teoriler ve Değişimler*, 5. Baskı, (Ankara: Pegem Yayıncılık), 2019.
- Özdal, Habibe. "Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014)", *USAK Analiz*, No: 26, (2013): 1-16.
- Özdal, Habibe. "Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014)", (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2015).

- Özder, Adem. “Avrasya Kavramı ve Önemi”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)*, II/2, (2013): 65-88.
- Öztürk, Selim. “Çarlıkta Ruslaştırma Siyaseti Ve Sovyet Sonrası Dönemde Ruslaştırmadan Geriye Dönüş Politikaları”, *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt : 7, Sayı: 16, (2019): 1097 – 1110.
- Sağlam, Mühdan. “21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 69, Sayı: 2, (2014): 435-444.
- Sandıklı Atilla, İsmayilov Elnur, Kaya Erdem. *Karadeniz’deki Gelişmeler ve Türkiye*, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No: 62, (İstanbul: BİLGESAM Yayınları), 2014.
- Sapmaz, Ahmet. *Rusya’nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye’ye Etkileri*, (İstanbul: Ötüken Yayınları), 2008.
- Sarı, Gözde. “AB Yolunda Ukrayna: Avrupa Komşuluk Politikası AB-Ukrayna İlişkileri”, (Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015).
- Serbest, M. Bürkan. “Tarihsel Süreçte Rus Avrasyacılığı: Klasik Avrasyacılıktan Neo-Avrasyacılığa”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 3, (2017): 285-307.
- Sergunin, Alexander A. “Discussions of international relations in post-communism Russia”, *Communist and Post-Communist Studies* 37, (2004): 19–35.
- Schwarz, Peter. “The Gas Conflict Between Russia and Ukraine”, 2006, *World Socialist Web Site*, <https://www.wsws.org/en/articles/2006/01/gazp-j05.html>, (07/01/2021).
- Sönmez, A. Sait. “Sovyet Sonrası Dönemde Rus Siyasi Düşüncesinde Ortaya Çıkan Akımlar Ve Bunların Rus Dış Politikasına Etkileri”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt: 47, Sayı: 540, (2010): 51-65.
- Sönmez, A. Sait, Bıçakçı Harun, Yıldırım Cuma. “Kırım sorunu bağlamında Rusya-Ukrayna ilişkilerinin Analizi”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Volume: 1(3), (2015): 656-670.
- Tarakçı, Nejat. “Yeni Bir Soğuk Savaş İçin Ukrayna mı Kullanıldı?”, 2014, *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM)*, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/5230/yeni_bir_soguk_savas_icin_ukrayna_mi_kullanildi, (12/01/2021).
- Tezkan, Yılmaz, M. Murat Taşar. *Dünden Bugüne Jeopolitik*, (İstanbul: Ülke Yayınları), 2002.
- Torbakov, Igor. “Rusya’dan Ayrı Ya Da Rusya’nın Bir Parçası: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı”, *Avrasya Dosyası*, (2001): 297-314.
- Tüysüzoğlu, Göktürk. “Ukrayna’da Turuncu Devrim’in Sonu”, *Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, (2011): 62-79.
- Tüysüzoğlu, Göktürk. “Bölgesel Bir Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği”, 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi>, (13/01/2021).
- Uyaniker, Halit Burak. “Kırım Sorunundan Donbas Savaşına Rusya-Ukrayna Uzlaşmazlığı”, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 15, Sayı: 59, (2018): 137-168.
- Yıldırım, Yusuf. “Rus Dış Politikasında Ukrayna Faktörü”, (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2010).
- Yılmaz, Salih. “Yeni Avrasyacılık ve Rusya”, *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Say: 34, (2015): 111-120.